Eelerwoude

Biodiversiteit Dinkelland

Rapport ten behoeve van de versterking van de biodiversiteit binnen de gemeente Dinkelland

Eelerwoude werkt

met passie aan een mooi

en groen Nederland

Opdrachtgever:
Gemeente Dinkelland
T.a.v. dhr. T. Leferink op Reinink
Postbus 11
7590 AA Denekamp
T 0541-854100
E info@dinkelland.nl

Opdrachtnemer:
Eelerwoude
Onze vestigingen
088-1471100
info@eelerwoude.nl
www.eelerwoude.nl

Projectgegevens:

Projectnummer:	P9315
Datum:	18-12-2019
Projectleider:	B. Haamberg
Opgesteld:	R. Kroeskop
Gecontroleerd:	V. de Lenne
Status:	Definitief
Versie:	1

© 2019 Eelerwoude

Dit rapport is enkelzijdig opgemaakt.

Inhoudsopgave

1 Inleiding 5
2 Huidig beleid 7
2.1 Nationaal beleid 7
2.2 Provinciaal beleid 7
2.3 Lokaal beleid en gebiedspartners 8
3 Onderzoeksmethode en Gidssoorten 11
3.1 Gemeente Dinkelland 11
3.2 Methode 12
4 Huidig beheer en advies 16
4.1 Groenbeheer Dinkelland 16
4.2 Voorbeelduitwerking Dusinkweg Ootmarsum 27
5 Conclusie en aanbevelingen 31
5.1 Conclusie 31
5.2 Aanbevelingen 32
6 Literatuur 33
Bijlagen 35
Bijlage 1. Ontstaansgeschiedenis en huidige situatie 35
Bijlage 2. Gidssoorten gemeente Dinkelland 38
Bijlage 3. Voorbeelduitwerkingen 52
Bijlage 4. Huidig beheer openbaar groen in de bebouwde kom 58
Bijlage 5. Trends & kansen lange termijn 61
Bijlage 6. Percelen waterschap Vechtstromen 63

Samenvatting

De afgelopen jaren is het begrip biodiversiteit onder een steeds breder publiek kenbaar geworden. Onderzoeken die in de afgelopen paar jaar zijn gepubliceerd, laten een alarmerend beeld zien van de achteruitgang van planten en dieren in onze leefomgeving. Om deze achteruitgang te stoppen, zijn flinke maatregelen en een omslag van denken nodig. De te nemen stappen zijn vastgelegd in het Deltaplan biodiversiteit, waaraan overheden, natuurbeherende organisaties en het bedrijfsleven zich hebben gecommitteerd. Ook de gemeente Dinkelland neemt hierin haar verantwoordelijkheid. De gemeente heeft laten onderzoeken welke mogelijkheden voor kwaliteitsverbetering van haar grondpositie buiten de bebouwde kom aanwezig zijn. Voorliggend rapport gaat hier verder op in.

Het (veld)onderzoek heeft zich gericht op het vaststellen van de huidige staat van het gemeentelijk bezit buiten de bebouwde kom en het beheer dat hierop gevoerd wordt. Dit bezit bestaat voornamelijk uit wegbermen. Daarnaast is gekeken naar koppelkansen tussen het bezit van de gemeente en andere ruimtelijke projecten binnen de gemeente. Aan de hand van de leefgebiedenbenadering zijn de verschillende landschapstypen in kaart gebracht waaraan gidssoorten zijn gebonden. Deze gidssoorten staan voor een bepaalde ecologische waarde die voor de betreffende locatie realiseerbaar wordt geacht.

De gemeente Dinkelland beschikt over ruim 1600 kilometer aan gemeentelijke wegberm. Bermbeheer volgens ecologische principes wordt tot dusver niet in het gemeentelijk groenbeheer toegepast. Hierdoor beschikt een groot deel van de wegbermen over een geringe diversiteit in de soortsamenstelling en structuur van de vegetatie. Een gevolg daarvan is het beperkte aantal insecten dat van de bermen gebruikmaakt. Het bevorderen van de biodiversiteit verlangd ook een verandering in denkwijze. Op basis van de veldbezoeken is geconstateerd dat binnen de gemeente het gedachtengoed “glad en strak” diepgeworteld zit. Vanuit netheid en efficiëntie geredeneerd is deze denkwijze zeer begrijpelijk. Tegelijkertijd vormt dit ook een zeer belangrijk knelpunt voor het bevorderen van de biodiversiteit. Het extensiveren van het huidige landgebruik op landschapsschaal vormt de belangrijkste maatregel om de biodiversiteit te verhogen. Daarnaast is geconstateerd dat binnen de huidige organisatie beperkte kennis aanwezig is omtrent het principe ecologisch beheer.

Op basis van het uitgevoerde onderzoek wordt geconcludeerd dat de huidige bermen die behoren tot het gemeentelijk bezit een geringe waarde ten aanzien van biodiversiteit vertegenwoordigen. Dit kan worden verhoogd door een verandering van beheer dat is gericht op het verschralen van de betreffende bermen zodat de soortenrijkdom aan flora (en daarmee ook fauna) kan worden vergroot. In de praktijk betekent dit dat verschraling plaatsvindt door het maaien en vervolgens afvoeren van de vegetatie. Door 20% van de vegetatie te sparen, blijft ook voldoende dekking voor fauna aanwezig. Voor snel resultaat is het daarnaast lonend om sommige bermen in te zaaien met een inheems, streekeigen kruidenmengsel. Verwacht wordt dat de wijziging in bermbeheer een bijdrage levert aan de opgave tot herstel van de biodiversiteit. Hiermee laat de gemeente zien dat zij deze problematiek serieus neemt, hierin een leidende rol oppakt en het goede voorbeeld geeft.

Kennis van de te maaien vegetatie, het bepalen van het tijdstip waarop gemaaid dient te worden en welke vegetatie men laat overstaan, zijn belangrijke ingrediënten voor succesvol ecologisch beheer. Om deze kennis eigen te worden dient de kennis binnen de organisatie op dit vlak vergroot te worden, door middel van scholing en cursussen van het uitvoerend personeel. Evenzo belangrijk vormt het aspect communicatie, waarbij de gemeente haar inwoners helder uitlegt waarom verandering in beheer noodzakelijk is en informatie verstrekt over de rol die burgers zelf kunnen oppakken om een positieve bijdrage te leveren aan de biodiversiteit.

1 Inleiding

Gemeente Dinkelland ziet het herstel van de biodiversiteit als een belangrijke taak voor haar gemeente. De raad van de gemeente Dinkelland heeft op 20 februari 2018 een vergadering gehad over de verbetering van de biodiversiteit met als hoofddoel in 2030 weer gezonde populaties van bijen en andere bestuivende insecten te hebben. Dit mede door de Nationale Bijenstrategie die op 22 januari 2018 door RvO is gepresenteerd.

In het kader van het bevorderen van biodiversiteit in de gemeente Dinkelland (zie figuur 1 voor de begrenzing van het plangebied) heeft de gemeente Dinkelland een motie aangenomen inzake het uitstervingsgevaar van bestuivende insecten. “Noaberkracht”, de ambtelijke organisatie die de volledige bedrijfsvoering doet voor de gemeenten Dinkelland en Tubbergen heeft de opdracht deze motie uit te voeren.

De ambitie van de gemeente Dinkelland is om populaties wilde bijen, honingbijen en andere bestuivers stabiel te houden of zelfs waar mogelijk te verbeteren en daarbij de biodiversiteit en de wisselwerking tussen landbouw, imkers en natuur van de gemeente te bevorderen. Dit biodiversiteitsplan is één van de middelen om deze ambitie in de toekomst te versterken en te behalen.

Het onderzochte gebied is weergeven in figuur 1 en betreft het gemeentelijke wegennet buiten de bestaande kernen. Een gebiedsbeschrijving is opgenomen in bijlage 1.

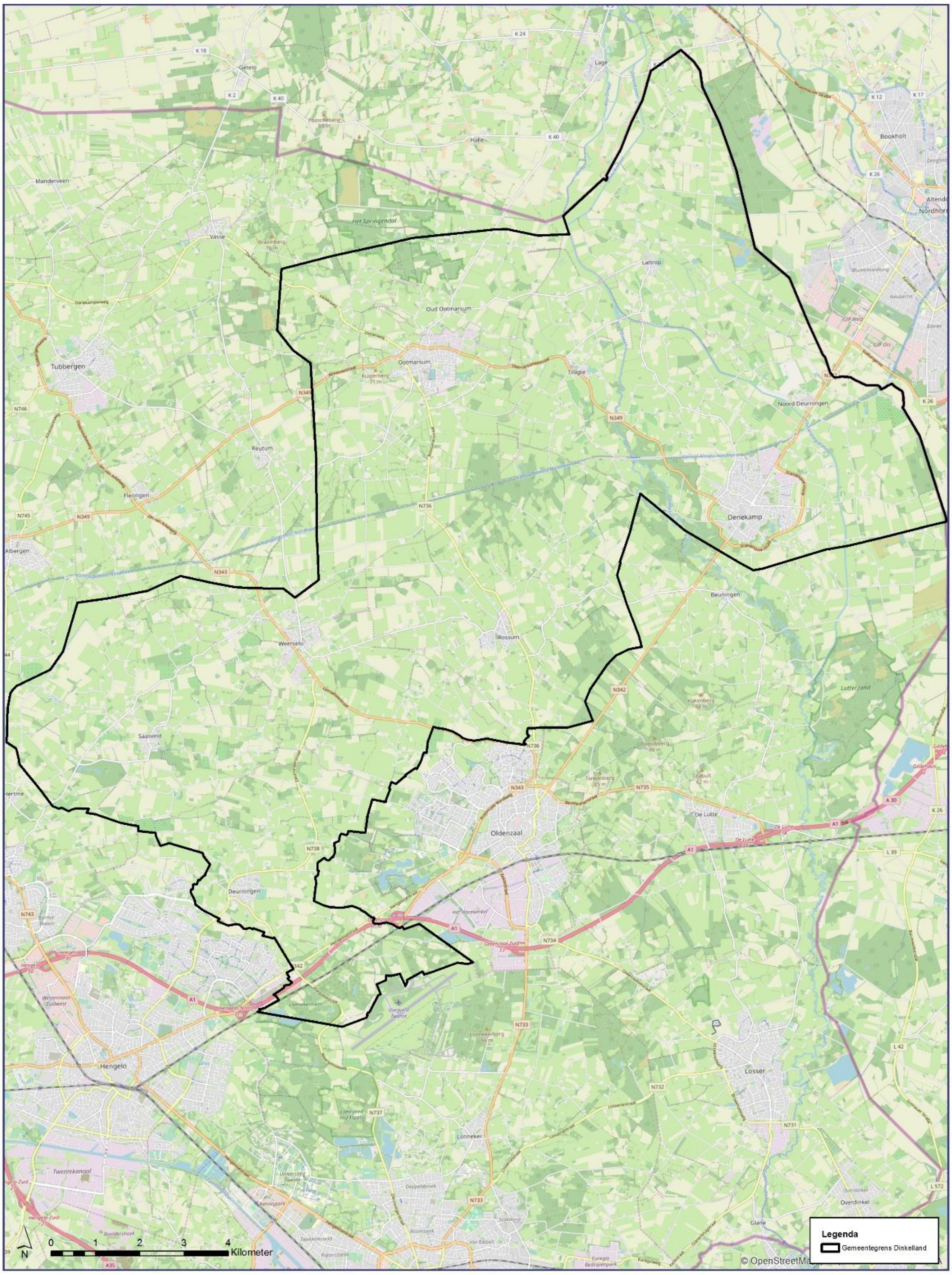

Figuur 1. Gebiedsbegrenzing gemeente Dinkelland.

2 Huidig beleid

2.1 Nationaal beleid

2.1.1 Natura2000

De biodiversiteit in Europa gaat al jaren achteruit. Duurzame bescherming is noodzakelijk, maar planten en dieren trekken zich niets aan van landsgrenzen. In Europees verband zijn belangrijke te behouden natuurgebieden aangewezen (Natura 2000-gebieden). In Nederland zijn 166 van deze gebieden aanwezig. Natura 2000 is een samenhangend netwerk van natuurgebieden in Europa. Natura 2000 bestaat uit gebieden die zijn aangewezen in het kader van de Europese Vogelrichtlijn (79/409/EEG) en gebieden die zijn aangemeld op grond van de Europese Habitatrichtlijn (92/43/EEG). Voor alle gebieden gelden instandhoudingsdoelstellingen. De kern van de bescherming is dat deze instandhoudingsdoelstellingen niet in gevaar mogen worden gebracht. In de Nederlandse wet zijn de betreffende gebieden beschermd onder de Wet natuurbescherming in het onderdeel gebiedsbescherming.

2.1.2 Natuur Netwerk Nederland (NNN)

Het Natuurnetwerk Nederland (NNN) is het Nederlands netwerk van bestaande en nieuw aan te leggen natuurgebieden. In de wet heet dit de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Provincies hebben hiervoor soms een andere benaming. Het netwerk moet natuurgebieden beter verbinden met elkaar en met het omringende agrarisch gebied. Het Natuurnetwerk is de kern van het Nederlandse natuurbeleid. De provincies zijn verantwoordelijk voor de begrenzing en de ontwikkeling van dit natuurnetwerk. In of in de directe nabijheid van het NNN geldt het ‘nee, tenzij’- principe. In principe zijn er geen ontwikkelingen toegestaan als zij de wezenlijke kenmerken of waarden van het gebied aantasten.

2.2 Provinciaal beleid

2.2.1 Kwaliteitsimpuls Groene Omgeving (KGO)

De Provinciale Staten van Overijssel hebben op 1 oktober 2009 de Omgevingsvisie Overijssel en de Omgevingsverordening Overijssel vastgesteld. Hierin heeft de provincie Overijssel de basis gelegd voor een nieuw instrument: de Kwaliteitsimpuls Groene Omgeving. De provincie biedt daarmee ruimte aan grootschalige uitbreidingen en nieuwe ontwikkelingen in het buitengebied, onder de voorwaarde dat er tegelijkertijd wordt geïnvesteerd in de ruimtelijke kwaliteit van het buitengebied. De kwaliteitsimpuls is van toepassing op ontwikkelingen die niet in het geldende bestemmingsplan passen. De provincie ziet dit als een nieuw instrument om ruimtelijke kwaliteit te realiseren en meer mogelijkheden te bieden tot maatwerk (Overheid, 2019). In het KGO komt het thema biodiversiteit ook aan de orde.

2.2.2 Nationale bijenstrategie

De provincie Overijssel heeft in het verleden samen met vertegenwoordigers de nationale bijenagenda ondertekend. Het principe bijenagenda van de provincie Overijssel is een samenwerking van vertegenwoordigers van het bedrijfsleven, imkers, natuur- en milieuorganisaties, agrariërs, wetenschappers, burgers, gemeentebesturen en provinciebestuur. De bedoeling is om samen de bijenstand in Overijssel te behouden, versterken en te beschermen.

Het doel is om zowel in de steden als op het platteland, natuurterreinen en recreatiegebieden te verbinden voor de bij. Op deze manier wordt gewerkt aan de ontwikkeling van een landschap dat door de bij wordt gewaardeerd: Landschappen in de stad en op het platteland met bloemrijke plekken voor bestuivende insecten, die ook honing opleveren (Bijenbeweging Overijssel, 2016).

2.2.3 Deltaplan biodiversiteitsherstel: samen voor biodiversiteit

Het deltaplan biodiversiteitsherstel is een samenwerking tussen alle relevante actoren op gebiedsniveau om grondgebruikers te stimuleren, te inspireren en te waarderen voor inspanningen die bij kunnen dragen aan het behoud en verbeteren van de biodiversiteit. Hiertoe zal ook nadrukkelijk de samenwerking met overheden worden gezocht zowel op lokaal, regionaal als landelijk niveau. Uitvoering, educatie en verbetering staan hierbij centraal. Het herstel van biodiversiteit richt zich met dit plan op drie vlakken: openbare ruimte, landbouw én natuur, omdat op deze gronden de meeste winst behaald kan worden. Voor een uitgebreide uitwerking en ambities van dit plan wordt verwezen naar “Het Deltaplan Biodiversiteit”.

2.3 Lokaal beleid en gebiedspartners

2.3.1 KOG gemeente Dinkelland

De gemeente Dinkelland is momenteel bezig met de beleidsnota KOG Dinkelland. De beleidsnota KOG staat voor “Kwaliteit Openbaar Groen”. De KOG voor Dinkelland is momenteel nog niet afgerond, buurgemeente Tubbergen heeft momenteel een concept KOG-beleid, deze moet nog door de gemeenteraad goedgekeurd worden. In het KOG staan onder andere kernopgaven voor het verbeteren van de biodiversiteit binnen de bebouwde kom. Het kwaliteitsplan "Kwaliteit Openbaar Groen" Dinkelland richt zich primair op de kwaliteit van de groenvoorzieningen en speelvoorzieningen in de openbare ruimte binnen de bebouwde kom van de dorpen van de gemeente Dinkelland. Voor de andere onderdelen van die openbare ruimte, wegen, riolering en openbare verlichting zijn de afgelopen jaren al meerjarenprogramma’s opgesteld en door de gemeenteraad vastgesteld. Dit onderliggende beleidsplan is ontwikkeld op basis van gebiedsstructuren. Dit beleidsplan beschrijft een kader dat duidelijkheid biedt aan bestuurders, beleidsmakers, de uitvoerders van het beleid en zeker ook aan de bewoners van de dorpen. Zo is beschreven wat er in de komende periode van globaal 8 jaar met de inrichting van de groen- en speelvoorzieningen kan en mag gaan plaatsvinden om de kwaliteit van de leefomgeving structureel te verbeteren en duurzaam in stand te houden (P. Mauritz et al, 2019). In hoofdstuk vier worden een aantal uitgangspunten benoemd inzake het beheer van groenelementen buiten de bebouwde kom. Deze principes kunnen ook binnen de bebouwde kom worden toegepast. Daarnaast worden in bijlage 5 een aantal voor het KOG relevante uitgangspunten benoemd.

2.3.2 Omgevingsvisie gemeente Dinkelland

Alle gemeenten moeten een Omgevingsvisie opstellen, zo ook de gemeente Dinkelland. Een Omgevingsvisie is een visie op de toekomst van de gemeente. Hiervoor worden ambities en acties gebruikt die al bekend zijn in het Maatschappelijk Effecten Plan en vanuit de werkgroepen Mijn Dinkelland 2030. Op een aantal nieuwe onderwerpen wil de gemeente in samenwerking met inwoners, ondernemers en belangenorganisaties in gesprek. Deze gesprekken gaan over de kernen én over het buitengebied. Omdat een Omgevingsvisie voor de hele gemeente geldt, wordt gemeente breed gekeken en dus naar kern overstijgende ontwikkelingen en oplossingen.

De nieuwe thema's die tijdens diverse de gesprekken centraal staan, zijn:

- Energietransitie (Hoe realiseren we de klimaatdoelen en wat betekent dat voor ons landschap?)
- Klimaatadaptatie (Hoe gaan we om met het beperken van overlast door regen en hitte?)
- Gezonde leefomgeving (Hoe kan onze omgeving bijdragen aan gezonder leven?)
- Ondernemen in het buitengebied (Hoe passen agrarisch ondernemen, recreatie en energieopwekking samen in ons buitengebied?)
- Toekomst Maatschappelijk Vastgoed (Hoe gaan we om met vervanging of leegstand van bv. kerken, sportaccommodaties en scholen?)

(Gemeente Dinkelland, 2019)

In de hierboven beschreven thema's komt het thema natuur/biodiversiteit niet als zelfstandig thema naar voren, hoewel er wel raakvlakken zijn met de thema's klimaatadaptatie en gezonde leefomgeving. Biodiversiteit en bestuivers spelen een zeer belangrijke rol in ons welzijn, dus is het raadzaam om dit als zelfstandig thema op te nemen in de omgevingsvisie. Een deel van deze input kan worden verkregen uit het opgestelde biodiversiteitsplan. In de bijlage 6 worden een aantal verwachte trends en kansen besproken die op termijn werkelijkheid kunnen worden.

2.3.3 Groene Loper Losser Oldenzaal

De gemeente Dinkelland is momenteel aangesloten bij "Groene Loper Losser Oldenzaal", verder aangeduid als GLLO. Het GLLO maakt onderdeel uit van de Groene Loper Overijssel en is een provinciaal project om zoveel mogelijk mensen te betrekken bij natuur, landschap en biodiversiteit. Het doel van dit initiatief is dat vele lokale groene (buurt)-initiatieven in Losser en Oldenzaal van klein tot groot, met elkaar kennis maken en beter zichtbaar maken wat het belang is van biodiversiteit. GLLO organiseert daarmee ook netwerkbijeenkomsten, gezamenlijke activiteiten en stellen budget ter beschikking voor groene initiatieven. Op deze manier wordt de gemeente Dinkelland min of meer ontzorgt en hoeft de gemeente weinig inspanning te leveren. Een deel van de financiële middelen, afkomstig van de gemeente, is gebruikt om bij GLLO aangesloten te worden.

2.3.4 Waterschap Vechtstromen

Het waterschap Vechtstromen heeft binnen de gehele gemeente Dinkelland gronden langs watergangen in haar beheer. Daarnaast liggen er verspreidt door de gehele gemeente locaties die als waterbergingslocatie zijn aangemerkt. Ook bij het waterschap krijgt het thema biodiversiteit steeds meer aandacht. Door samen te werken binnen de gemeentegrenzen, bijvoorbeeld door het gevoerde beheer op elkaar af te stemmen, kunnen kansen voor biodiversiteit ontstaan.

2.3.5 Terreinbeherende organisaties

Binnen de gemeentegrenzen liggen diverse gebieden die in beheer zijn bij de verschillende terreinbeherende organisaties (TBO's). Met betrekking tot biodiversiteit kunnen in en rondom natuurgebieden gezamenlijk kansen worden opgepakt om de biodiversiteit te vergroten, bijvoorbeeld door de realisatie van bloemrijke bermen.

2.3.6 SNMO (Stichting Natuur & Milieu Ootmarsum)

Natuurorganisatie SNMO (Stichting Natuur & Milieu Ootmarsum) is een stichting die zich inzet voor het versterken en het behoud van het Twentse Landschap onder andere binnen de gemeente Dinkelland. Door jarenlang beheer uit te voeren op verschillende locaties in en rondom Ootmarsum hebben de leden van de SNMO veel kennis over (ecologisch) groenbeheer en biodiversiteit. De leden van de SNMO hebben daarnaast een belangrijke functie voor het signaleren van knelpunten met betrekking tot het huidige gevoerde

groenbeheer waarin het onderdeel biodiversiteit nog niet verankerd is. In de toekomst zou de organisatie ook mogelijk een rol kunnen spelen in de monitoring van de nieuwe werkwijze.

2.3.7 Stichting Heemkunde en vogelwerkgroep “De Grutto”

Stichting Heemkunde en vogelwerkgroep “De Grutto” zetten zich binnen de gemeente Dinkelland in voor de bescherming van weidevogels en andere dieren. Daarnaast verzorgd de vogelwerkgroep natuurlessen voor een aantal basisscholen in de gemeente Dinkelland. Zowel Stichting SNMO als vogelwerkgroep “De Grutto” zien mogelijkheden in samenwerking tussen de gemeente Dinkelland en andere gebiedspartners. Bij beide stichtingen is veel kennis aanwezig omtrent ecologisch beheer en het versterken van de biodiversiteit. Deze organisaties kunnen dan ook een rol spelen in het signaleren van knelpunten met betrekking tot het ecologisch beheer en kunnen hun kennis overdragen op de mensen die het maaibeheer gaan uitvoeren.

Bij de samenwerking tussen de gemeente en de verschillende werkgroepen kan worden gedacht aan de volgende elementen:

- Het plaatsen van informatieve bordjes bij ingezaaide of ecologische interessante bermen.
- De werkgroepen houden het volgende jaar zicht op de bermen en bij onjuiste uitvoering wordt dit gemeld bij de gemeente (globale monitoring).
- De werkgroepen maken zelf een jaarkalender waar en wanneer ze stukken gaan inzaaien en wanneer ze op globale wijze gidssoorten in kaart gaan brengen.

3 Onderzoeksmethode en Gidssoorten

3.1 Gemeente Dinkelland

De gemeente Dinkelland is een grote gemeente met een totaaloppervlakte van ruim 175 vierkante kilometer, waarvan 1,1 vierkante kilometer aan water. Volgens de laatste tellingen heeft de gemeente 26.282 inwoners. De gemeente Dinkelland telt twaalf kernen; Denekamp, Ootmarsum, Weerselo, Rossum, Deurningen, Saasveld, Noord Deurningen, Lattrop-Breklenkamp, Tilligte, Agelo, Oud Ootmarsum en Nutter. De gemeente Dinkelland grenst aan de noordoostkant aan Duitsland en is onderdeel van het Nationale Landschap Noordoost Twente. Kenmerkend voor Dinkelland is het kleinschalige landschap en het groene karakter dat samenhangt met beekdalen, essen, kampen en diverse vormen van ontginning. Dinkelland is voornamelijk een agrarisch gebied met cultuurhistorische elementen. De bewoners van Dinkelland hebben een sterke band met de omgeving, er heerst een hecht "noaberschap[1]" (Eelerwoude, 2007).

3.1.1 Algemeen

Om bij te kunnen dragen aan het verbeteren van de biodiversiteit heeft de gemeente Dinkelland de motie van de raad aangenomen en gaat in deze fase over op actie. Het verbeteren van de biodiversiteit richt zich op gemeentelijk eigendom binnen en buiten de bebouwde kom. Binnen de bebouwde kom zijn doorgaans meer bloeiende waard- en drachtplanten aanwezig dan daarbuiten. De gemeente heeft veel natuurschoon en verspreid over het gebied liggen verschillende natuurgebieden. Een belangrijke groene schakel die natuurgebieden met elkaar verbindt, is het huidige NatuurNetwerk Nederland (verder aangeduid als NNN).

3.1.2 Afbakening bermen en biodiversiteit

De gemeente Dinkelland heeft buiten de bebouwde kom ruim 580 kilometer aan wegbermen. In voorliggend onderzoek is door middel van een bureaustudie bepaald welke bermen in de huidige situatie direct kansen bieden voor het verhogen van de biodiversiteit. De betreffende bermen zijn vervolgens in het veld bekeken. Welke huidige ecologische waarden zijn al aanwezig? Binnen de bebouwde kom van de verschillende kernen zijn de aanwezige bermen globaal beoordeeld.

3.1.3 Criteria wegbermen

Om een onderscheid van het totale areaal aan bermvegetatie te kunnen maken, is gekeken naar de ecologische potenties van de betreffende bermen. In het algemeen kan gesteld worden dat in de smallere bermen de externe invloeden van onder meer landbouw en verkeer groter zijn. De bermen waar deze invloed kleiner is, betreffen de bermen waar de verwachting bestaat dat met de verandering van beheer deze op de korte termijn (binnen vijf jaar) resultaat kunnen opleveren. Dat betekent niet dat de overige bermen buiten beschouwing gelaten dienen te worden. Het aanpassen van het beheer op bermen die tot vier meter breed zijn, leidt naar verwachting op de middellange tot lange termijn (5-15 jaar) tot ecologische verbetering. De criteria zijn opgesteld aan de hand van ecologisch inzicht en op basis van bestaande literatuurgegevens van ecologisch bermbeheer. De criteria voor de wegbermen binnen de gemeente Dinkelland zijn als volgt opgesteld:

[1] Noaber, Noaberschop (Twents) of noaberschap (Achterhoeks, Drents en Sallands) (Nederlands: nabuurschap) is een kleine sociale, overwegend agrarische gemeenschap van **noabers** (buren). Iedere **noaber** heeft in het noaberschap een zogenaamde noaberplicht. Het noaberplicht is een sociale morele verplichting om elkaar te helpen allerlei voorkomende gebeurtenissen.

1. Bermen met een breedte >4 meter (gerekend vanaf de randen van het wegoppervlak) zijn de bermen waar op de korte termijn ecologische verbetering te verwachten is, omdat externe invloeden het geringst zijn.
2. Bermen met een breedte tot 4 meter (gerekend vanaf de randen van het wegoppervlak) zijn de bermen waar op de middellange tot lange termijn ecologische verbetering te verwachten is.

3.2 Methode

De gemeente Dinkelland heeft een grote lengte aan wegbermen. Gezien de tijd en het budget is het niet haalbaar om alle wegbermen langs te gaan en te beoordelen. Hiervoor zijn zoals beschreven in paragraaf 2.1.3 een aantal criteria opgesteld. Het project is uitgewerkt middels bureauonderzoek en twee veldbezoeken.

3.2.1 Bureauonderzoek

Bij het bureauonderzoek is gebruikgemaakt van verschillende literatuurgegevens van o.a. de Vlinderstichting. Om tot de meest kansrijke wegbermen te komen is met ArcGIS bekeken welke bermen voldoen aan de opgestelde criteria zoals benoemd in paragraaf 2.1.3. Daarnaast is gebruikgemaakt van Google Street View/Google Earth waar vanaf het bureau de bermen worden beoordeeld. De beelden van Google Street View/Google Earth zijn opgenomen rond de zomertijd/nazomertijd. Het grote voordeel hiervan is dat de meeste bermen vanaf Google Street View/Google Earth al goed te beoordelen zijn. Beelden met een leeftijd ouder dan 3 jaar zijn nogmaals bekeken en beoordeeld in Globespotter.

3.2.2 Veldonderzoek

Het veldonderzoek is per auto uitgevoerd in de periode eind mei. Het veldonderzoek heeft zich gericht op de wegbermen en de percelen in eigendom van de gemeente Dinkelland. Het veldwerk is uitgevoerd met 2 personen waarbij de één reed en de ander globaal bevindingen in het veld noteerde. De bermen zijn niet beoordeeld op de floristische soortsamenstelling, vanwege de omvang en bijbehorende budgettering van het project. De meeste bermen van de gemeente zijn bezocht en beoordeeld. In figuur 2 is een kaartje weergegeven met daarop de bezochte wegbermen. Tijdens het veldonderzoek was al een deel van de berm (veiligheidsstrook) gemaaid.

3.2.3 Leefgebiedenbenadering

Om de mogelijkheden voor het verhogen van de biodiversiteit binnen de gemeente in beeld te brengen, is gekozen voor de leefgebiedenbenadering. De leefgebiedenbenadering bestaat uit het in beeld brengen van de aanwezige groenelementen in relatie tot het aanwezige landschap en de waarde die zij vertegenwoordigen voor de aanwezige fauna. Bij de opzet is voornamelijk gekozen voor elementen die door de gemeente Dinkelland worden beheerd. Aan de verschillende elementen kunnen gidssoorten worden gekoppeld. Deze gidssoorten staan symbool voor een bepaald landschapstype of is gebonden aan bepaalde elementen uit dit landschap. Het principe van deze leefgebiedenbenadering is dat als het leefgebied voor de gidssoort verbeterd dit ook verbetering brengt voor de andere soorten die van het betreffende leefgebied afhankelijk zijn.

Per leefgebied worden aandachtspunten gegeven die erop gericht zijn om de biodiversiteit te vergroten. Dit kan worden bewerkstelligd door inrichtingsmaatregelen, het aanpassen van het vigerende beheer of participatie in grotere projecten.

Figuur 2. Globaal overzicht eigendom wegbermen gemeente Dinkelland. Gebied geeft Brecklenkamp weer. Paarse vlakken geven de gemeente-eigendommen weer. Rood en witte vlakken zijn niet relevant i.v.m. bouw- of bestemmingsplanprocedure.

3.2.4 Strategie

Veel maatregelen die we verderop in dit hoofdstuk benoemen, zijn gebaseerd op het basisprincipe van "behouden-versterken-vergroten-verbinden" (figuur 3). Maatregelen richten zich in eerste instantie op het behoud van een soort of (deel)populaties. Vervolgens worden maatregelen getroffen om deze populaties te versterken. Daarna kan gewerkt worden aan het vergroten van populaties, bijvoorbeeld door het beheer aan te passen waardoor er meer voedsel of leefgebied beschikbaar komt. Tot slot worden de (deel)populaties (beter) met elkaar verbonden. De maatregelen die in deze rapportage worden toegepast, zijn beschreven volgens het principe van "behouden-versterken-vergroten-verbinden".

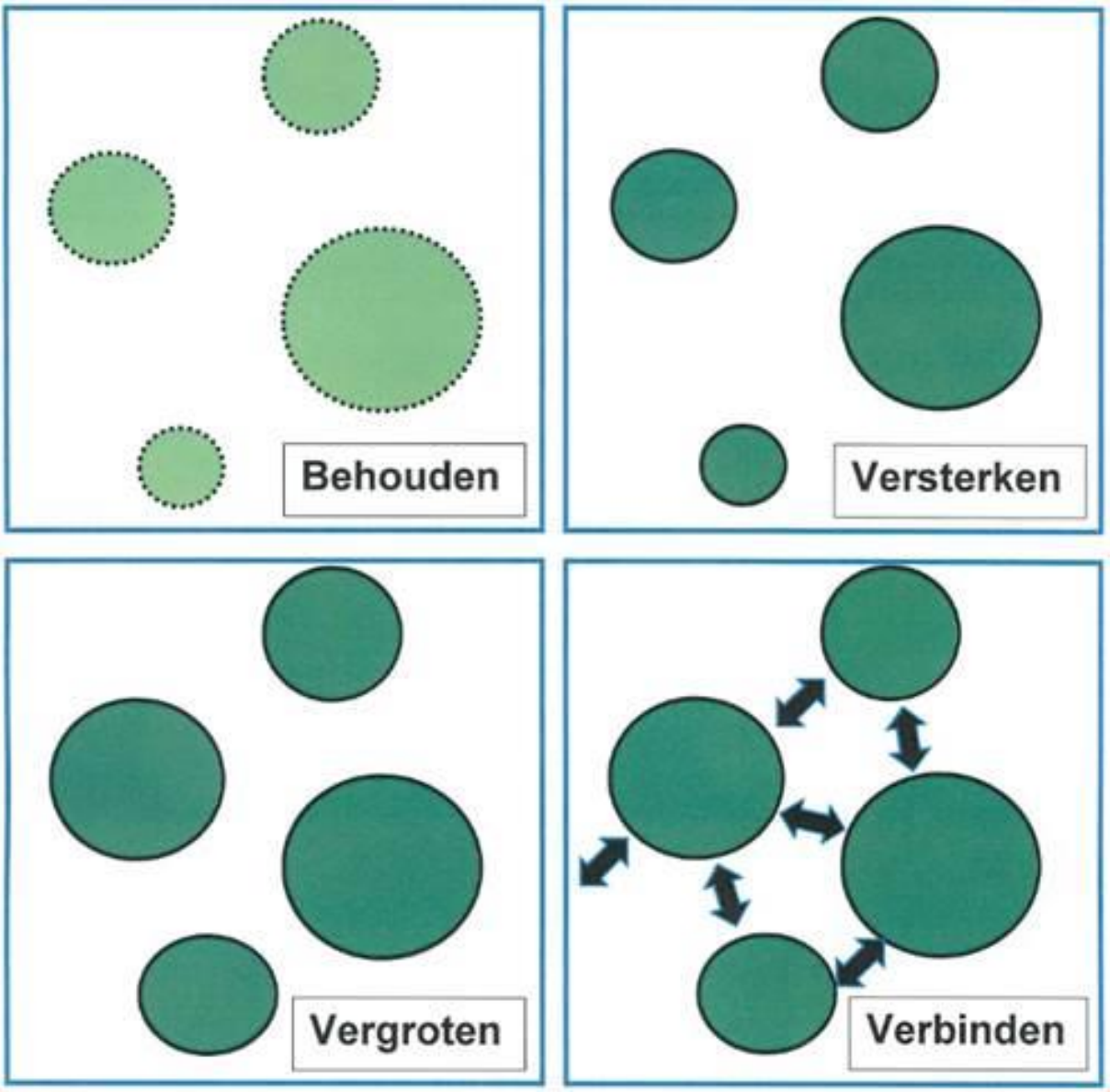

Figuur 3. Basisprincipe behouden, versterken, vergroten en verbinden.

3.2.5 Gidssoorten

De gidssoorten van de betreffende elementen zijn geselecteerd op basis van verschillende criteria. In voorliggend rapport is gekozen voor gidssoorten die enerzijds een duidelijke habitatvoorkeur hebben en daardoor een goede indicator zijn voor de status van betreffende elementen en anderzijds niet dermate hoge eisen stellen dat zij slechts op enkele plekken binnen de gemeente in optimaal biotoop kunnen worden aangetroffen. Daarnaast zijn betreffende soorten algemeen tot vrij algemeen en daardoor goed herkenbaar waardoor monitoring en daarmee de actuele toestand van de betreffende elementen beter kunnen worden bepaald.

Aan de hand van de volgende criteria zijn de gidssoorten bepaald:

- <u>Voorkomen in het gebied of directe omgeving</u>
  Indien een soort niet in de gemeente of directe omgeving voorkomt en een beperkte dispersiekracht kent kan nieuw, of recent geschikt leefgebied voor de betreffende soort soms niet worden bereikt. In een dergelijk geval is de verkeerde soort voor het betreffende element gekozen omdat de kwaliteit van het betreffende element wel mogelijk is toegenomen maar dat aan de hand van de monitoring niet wordt vastgesteld.

- <u>Methodiek en arbeidsinspanning monitoring</u>
  Met name insecten zijn goede graadmeters voor biodiversiteit. Echter, deze soortgroep monitoren, vergt specifieke kennis en is erg arbeidsintensief. Daarom is gekozen voor een mix van gidssoorten die naast voorkomen ook gemakkelijk te inventariseren zijn (door bijvoorbeeld vrijwilligers).

- <u>Veeleisendheid van de soort</u>
  Niet alle soorten stellen dezelfde eisen aan de biotoop. Er zijn soorten die heel hoge eisen aan hun leefomgeving stellen zoals ortolaan of soorten die minder veeleisend zijn zoals spreeuw. We hebben bewust gekozen voor soorten die wat minder veeleisend zijn en van meerdere biotopen gebruikmaken. Hierdoor zijn ze gemakkelijker te monitoren en zegt het voorkomen en een toename van deze soorten ook meer over een toename van biodiversiteit.

Aan de hand van bovenstaande criteria zijn onderstaande gidssoorten geselecteerd:

• Natte/vochtige berm	oranjetipje
• Droge/schrale berm	hooibeestje
• Steilranden	zandbijen
• Lanen en bosjes	grote bonte specht
• Singels en houtwallen	geelgors
• Waterelementen buiten de bebouwde kom	weidebeekjuffer
• Waterelementen binnen de bebouwde kom	kleine karekiet
• Openbaar groen in dorpen en dorpsranden	dagpauwoog

Ten aanzien van het groen dat binnen de kernen aanwezig is, zijn ook een tweetal soorten als gidssoort opgenomen. Het betreft hierbij de kleine karekiet en de dagpauwoog. Voor een uitgebreide beschrijving van de ecologie, het huidige voorkomen in de gemeente en de potentieel geschikte gebieden voor de soort wordt verwezen naar bijlage 2.

4 Huidig beheer en advies

In dit hoofdstuk wordt omschreven wat het huidige beheer is van de gemeente Dinkelland. Aansluitend wordt beschreven wat de bevindingen zijn geweest tijdens het veldonderzoek en welke kansen zich voordoen per leefgebied.

4.1 Groenbeheer Dinkelland

4.1.1 Huidig beheer wegbermen en percelen

Het huidige groenbeheer van de gemeente bestaat uit het maaien en afvoeren van het bermmaaisel. Het maaien gebeurt met een maai-zuigcombinatie. De eerste maaironde vindt plaats rond eind mei. De eerste maaironde bestaat uit het maaien van de eerste meter vanaf de weg of rijbaan op plekken waar het nodig is in het kader van de verkeersveiligheid. Ook worden hierbij de zogeheten "uitzichthoeken" gemaaid. Binnen de gemeente Dinkelland worden volgens het uitvoerende beleid geen bermen geklepeld zonder dat het maaisel afgezogen wordt. De uitvoeringskracht die verantwoordelijk is voor het berm- en groenbeheer is Noaberkracht Dinkelland-Tubbergen. Het maaisel afkomstig van de bermen wordt verwerkt tot Bokashi (zie kader Bokashi).

Kader – Bokashi

Het maaisel wat afkomstig is van de wegbermen wordt verwerkt tot Bokashi. Bokashi is gefermenteerd organisch materiaal dat als voedingsstof fungeert voor de bodem en het bodemleven. Door toevoeging van speciale micro-organismen en mineralen worden organische (rest) materialen zoals bermmaaisel omgezet naar een voedingsstof voor de bodem en het bodemleven. In samenwerking met diverse agrariërs worden Bokashi-kuilen aangelegd en zo worden eventuele transportkosten bespaard.

4.1.1.1 Kansen voor het beheer van wegbermen

<u>Maaien en afvoeren van de vegetatie door middel van klassiek maaibeheer</u>
Verschraalde, voedselarme(re) wegbermen zijn over het algemeen rijker aan planten- en diersoorten. Deze verschraling kan bereikt worden door het maaisel af te voeren en de bermen niet meer te klepelmaaien waarbij het maaisel blijft liggen. Op voedselarme bermen met zandbodems is het verschralende effect het snelste te bereiken.

<u>Maaitijdstip, maaifrequentie en fasering</u>
Het tijdstip van maaien heeft ook een groot effect op de soortenrijkdom. Het maaitijdstip wordt ingegeven door een combinatie van factoren zoals verkeersveiligheid, mogelijke overlast (bijvoorbeeld brandnetels langs fietspaden) en veelal door een gebrek aan kennis over nut en noodzaak van hoger opgaande en gemengde kruiden. Om de soortenrijkdom te verhogen, is het wenselijk om het maaitijdstip aan te passen aan de aanwezige vegetaties en bloeitijden.

Het gefaseerd maaien van bijvoorbeeld alleen de eerste meter langs de weg vanwege verkeersveiligheid of het laten staan van vegetaties zodat in de langere vegetaties insecten kunnen overwinteren, is een andere maatregel die kan leiden tot meer biodiversiteit. Het gefaseerd maaien en het laten staan van enkele strookjes vegetatie wordt sinusbeheer genoemd (zie kader Sinusbeheer, pag. 19). Men kan er ook voor kiezen om geen veiligheidsstrook te maaien op wegen waar dit niet noodzakelijk is. Een weg met lange begroeiing werkt overigens verkeer remmend en kan juist de verkeersveiligheid verhogen. Het vraagt ook in dit geval om maatwerk, omdat per berm bekeken moet worden naar de mogelijkheden en kansen.

Inzaaien van bermen met een streekeigen, inheems kruidenmengsel
Een andere kans voor het beheer van wegbermen betreft het inzaaien van bermen met een streekeigen, inheems kruidenmengsel dat uit meerjarige soorten bestaat. Dit betreft ontwikkelingsbeheer dat eenmalig kan worden uitgevoerd.

4.1.1.2 Knelpunten

In de huidige werkwijze wordt gemaaid met een maai-zuigcombinatie, waarbij het maaisel direct wordt opgezogen. Deze machine heeft als voordeel dat het bermmateriaal in één werkgang kan worden afgevoerd. Vanuit het oogpunt van biodiversiteit kleeft aan deze methode een groot nadeel. Met het afzuigen van het gemaaide deel worden ook alle eitjes, rupsen, larven, poppen en imago's van vlinders, vliegen, bijen, wespen en kevers afgevoerd. Het verschralen van de berm is dus geen doel op zich, maar een middel dat uiteindelijk moet leiden tot meer bloei in de bermen en daarmee ook het bevorderen van de insectenstand.

Een ander knelpunt dat zich voor kan doen betreft het opbrengen van slootmaaisel en schoonsel dat vervolgens op locatie blijft liggen. Dit kan zich voordoen bij herprofilering van sloten of bij A-watergangen die door het waterschap regelmatig geschoond worden. Indien dit sloot schoonsel niet wordt afgevoerd, vindt op de bermen waarin verschralingsbeheer plaatsvindt verrijking plaats waardoor het effect van verschraling teniet wordt gedaan.

Veel bermen in het buitengebied worden al jaren door aangrenzende grondeigenaren gemaaid. Vooral langs tuinen en erfgrenzen of langs agrarische percelen wordt intensief gemaaid. Netheid of het voorkómen van het inwaaien van 'onkruiden' worden vaak als beweegredenen genoemd. Vaak maait men de bermen al jaren en ziet men het maaien van de gemeentelijke bermen als een gunst aan de gemeenschap. Het maaisel wordt daarbij niet afgevoerd en leidt op veel plaatsen tot soortenarmere bermen en tot verruiging. Voorlichting is het eerste middel om deze situatie te verbeteren, om zo de mensen bewust te maken van de effecten van hun handelen en samen te kijken naar andere mogelijkheden. Juist hier kunnen wellicht maatwerkafspraken worden gemaakt over het maaitijdtip en het afvoeren van het maaisel. Om het maaien van de bermen tegen te gaan, valt het aan te bevelen om hier aandacht aan te besteden door (terugkerende) berichten in de krant. Alsmede het persoonlijk aanschrijven van mensen die in het buitengebied woonachtig zijn.

Een belangrijk knelpunt ten aanzien van biodiversiteit bestaat uit de beperkte kennis die nu binnen de gemeente Dinkelland en haar uitvoerende organisatie Noaberkracht aanwezig is omtrent ecologisch beheer. De leden van Noaberkracht dienen een cursus te volgen zodat zij onderlegd raken met de ecologische principes van bermbeheer en gaan inzien dat zij door de werkzaamheden die zij uitvoeren een aanzienlijke impact op kwaliteit van het openbaar groen kunnen hebben.

4.1.1.3 Klassiek maaibeheer

De klassieke maaimethode bestaat uit het maaien en hooien waardoor de zaadvoorraad en de insectenlarven/eitjes gespaard blijven. De methode die veelal wordt toegepast, is maaien met een maaibalk waarna het maaisel gewierst wordt. Na enkele dagen wordt het maaisel met een opraapwagen opgehaald. Het succes van verschralingsbeheer en de soortenrijkdom in deze bermen wordt sterk bepaald door de voedselrijkdom van de huidige bermen. De voedselrijkdom van de bermen in de gemeente Dinkelland is erg variabel en varieert van erg voedselrijke bermen (bijvoorbeeld door het opbrengen van slootafval) tot voedselarm (Scandinavië route).

Voor een beter en succesvol ecologisch bermbeheer is het advies om de huidige maaimethode aan te passen en af te zien van het huidige maaibeleid met een maai-zuigcombinatie. Bij de bermen kan de volgende vuistregel worden aangenomen: de 1e maaigang 1/3 van de totale bermbreedte, 2e maaigang 2/3 van de

totale bermbreedte (zie figuur 4). Aanwezige ruigtestroken, die niet een nadelig effect hebben op de rijveiligheid van de rijbaan, kunnen blijven staan. Het gemaaide maaisel dient niet te lang te blijven liggen (Kroeskop, 2017). Het maaisel kan binnen 2 tot 3 dagen worden opgeraapt.

Een andere manier van maaibeheer is het zogenaamde sinus beheer (zie kader en figuur 5). De kern van het sinusbeheer is het sparen van minimaal 40% van de vegetatie en door de realisatie van slingerende maaipaden vindt er fasering van maaien plaats in ruimte en tijd. In de praktijk is dit maaibeheer lastig toepasbaar in bermen. Echter, het kan wel als uitgangspunt gebruikt worden bij grotere aaneengesloten oppervlaktes.

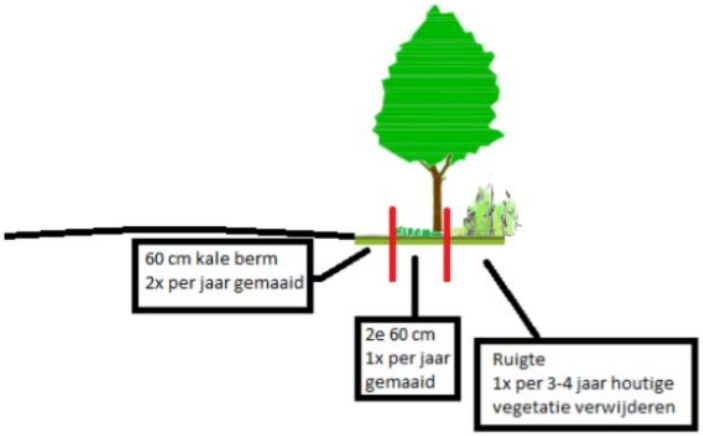

Figuur 4. Doorsnede wegberm en toepassing ecologisch bermbeheer. Bron: gemeente Oost Gelre.

Ecologische bermen vormen een belangrijke schakel tussen agrarisch gebied, natuurgebieden en woonkernen voor verschillende flora en fauna soorten. 25% van alle in Nederland voorkomende zeldzame plantensoorten komen voor in de ecologisch beheerde bermen. Dit zijn veelal soorten die vroeger de standplaatsen in weilanden hadden, maar door intensivering van landbouwmethoden verdreven zijn uit het cultuurland, zoals knoopkruid, hoornbloem en zandblauwtje (Lammers, 2013).

Naast dat ecologisch bermbeheer zeer gunstig is voor flora en fauna, hebben ecologisch beheerde bermen ook een belevingswaarde voor de omgeving. Bewoners en toeristen beoordelen bermen met een grote diversiteit aan bloemen en planten met een hogere waardering voor de omgeving.

Een ander groot voordeel van ecologisch beheerde bermen, dat deze minder (vanuit agrarisch perspectief) ongewenste soorten bevatten, waaronder akkerdistel en Jacobs kruiskruid. Deze soorten zullen met een vermindering van de productie en stabilisatie van de bodem (niet klepelen!) verdwijnen, waardoor de kans dat zij in aangrenzende agrarische percelen ontkiemen, afneemt.

De vlinderstichting biedt verschillende cursussen aan om te leren werken met Kleurkeur. Zowel voor het uitvoeringspersoneel als het personeel die verantwoordelijk is voor de uitvoering zijn er diverse cursussen beschikbaar. Het cursusaanbod Kleurkeur bestaat uit 5 verschillende cursussen. Op de website van de vlinderstichting heeft de gemeente de mogelijkheid om haar groenpersoneel aan te melden. De kosten voor de basiscursus (voor het uitvoerende beheer) bedragen € 295,00 excl. btw. (De vlinderstichting, 2019)

4.1.1.4 Kostenbesparing

Ecologisch bermbeheer bespaard op termijn kosten. Door de bermen te maaien en het maaisel af te voeren in plaats van te klepelen ontstaan er op termijn laagproductieve omstandigheden waardoor er slechts eenmaal

per jaar gemaaid hoeft te worden. Met maaien en afvoeren kan in de regel halvering van het aantal tonnen droge stof worden bereikt in een periode tussen 3-5 jaar (Schippers, 2012). Door fasering toe te passen en volgens de ecologische principes te maaien, hoeven bovendien niet alle gebiedsdelen binnen de gemeente jaarlijks gemaaid te worden, hetgeen een werkgang bespaard. Door de geringere productie hoeft uiteindelijk minder vaak gemaaid te worden hetgeen een kostenbesparende maatregel is.

Kader – Sinusbeheer

Wat is sinusbeheer?

Per maaibeurt blijft ca. 40% van de vegetatie staan en er wordt gewerkt met slingerende maaipaden, zogenaamde sinuspaden. Deze variëren in ruimte en tijd. Als resultaat ontstaat heel veel variatie, wat uitermate gunstig is voor de biodiversiteit. Bovendien wordt flora- en faunagericht beheer verweven in één methode.

Sinuspad

Men maait eerst een sinuspad en pas na enige tijd alles binnen het sinuspad. Dat vergroot de variatie. Het sinuspad is voor veel vlindersoorten en insecten aantrekkelijk. Ze warmen hierop, hebben er territoria en leggen er hun eitjes. Als men het sinuspad meemaait en alles wat hierbinnen staat, maai je dus ook de eitjes weg.

Timing

De tijd tussen het maaien van het sinuspad en alles erbinnen wordt zelf bepaald. Het is mogelijk om het eerste sinuspad al vroeg in het voorjaar maaien, of in een koud voorjaar wat later. Pas wanneer de vegetatie binnen het sinuspad aan een maaibeurt toe is, kan men maaien. Er is geen recept voor te geven, het hangt helemaal af van de lokale factoren het terrein van de gemeente: hoe de vegetatie eruitziet en hoeveel tijd/ budget de gemeente heeft om te maaien. Dat is een enorme flexibiliteit. De praktische uitvoerbaarheid speelt hier wel een rol. Het is belangrijk dat dit type beheer door de gemeente zelf wordt uitgevoerd omdat het hier gaat om maatwerk. Het is lastig om ditgeen weg te zetten bij een aannemer die van deze methodiek geen kennis heeft.

Ontwijken

Men hoeft zich geen zorgen te maken dat er per ongeluk wat goed ontwikkelde plekjes wegmaait worden bij een maaibeurt, want met het sinuspad kun je alle plekjes die moeten blijven staan, bijvoorbeeld omdat er veel kruiden staan, ontwijken. Bij een volgend sinuspad kan men die plekjes dan (deels) weer meenemen.

Maaimoment

Het aantal maaimomenten hangt helemaal af van het terrein. Als daar 3 maaibeurten nodig zijn (dus 6 stappen, want ook 3x sinuspad maaien), dan wordt er 3x per jaar gemaaid. Staat er helemaal niet zoveel gras, dan kan het ook met veel minder maaibeurten in een jaar toe (Couckuyt, 2015).

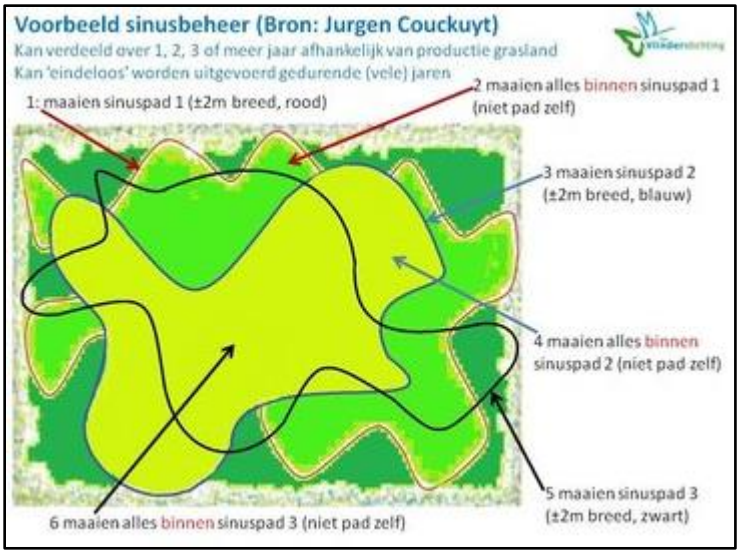

Figuur 5: Voorbeeld sinusbeheer

4.1.1.5 Advies

Met betrekking tot ecologisch bermbeheer worden de onderstaande uitgangspunten geadviseerd:

1. Direct stoppen met klepelen.
2. Stoppen met het gebruik van een maai-zuigcombinatie en overschakelen naar klassiek maaibeheer (zoals beschreven in paragraaf 4.1.1.3 “Klassiek maaibeheer”).
3. Gefaseerd maaien.
4. Maaifrequentie afstemmen o.b.v. bodem.
5. Het blijven afvoeren van maaisel.
6. Opleiden van groenpersoneel (Stichting Groenkeur Vlinderstichting).
7. Aanstellen van een coördinator inzake biodiversiteit (met aantoonbare kennis inzake het thema biodiversiteit en aantoonbare kennis inzake onderhoud groen).
8. Het opstellen van een groenbestek/groenbeheerplan waar de juiste uitvoering wordt vastgelegd en gewaarborgd.
9. Het herhalen/plaatsen van een lokaal artikel over biodiversiteit naar burgers toe.
10. Het monitoren van het gevoerde beheer. Dit op basis van een aantal representatieve locaties waar na een nulmeting enkele jaren gemonitord wordt op een positieve verschuiving van het aantal soorten flora. De monitoring geeft de terreineigenaar een indicatie of het gevoerde beheer de gewenste resultaten oplevert.
11. Vergroten kennis inzake beheer en biodiversiteit binnen de gehele organisatie (Kleurkeur vlinderstichting).
12. De Vlinderstichting en Stichting Groenkeur hebben in 2019 Kleurkeur ontwikkeld. Kleurkeur staat voor ecologisch maaibeheer van bermen en andere groenstroken. Dankzij Kleurkeur kunnen opdrachtgevers, groenpersoneel binnen de gemeente en aannemers zich voorbereiden op een nieuwe standaard voor ecologisch bermbeheer (De vlinderstichting, 2019).

4.1.2 Huidig beheer watergangen en waterelementen

Momenteel worden de watergangen door de gemeente Dinkelland regulier beheerd door haar eigen uitvoeringskracht Noaberkracht. Door het ontbreken van een groenbeheerplan of groenbestek is het niet geheel duidelijk hoe het beheer wordt uitgevoerd. Het reguliere beheer van de watergangen bestaat uit het korven van de vegetatie waarna het betreffende maaisel wordt afgevoerd.

4.1.2.1 Kansen voor het beheer watergangen en waterelementen

Verschralen van de slootkanten

Verschraalde, voedselarme(re) slootkanten zijn over het algemeen rijker aan planten- en diersoorten. Deze verschraling kan bereikt worden door het maaisel af te voeren. Daarbij is het belangrijk om bij baggerwerkzaamheden geen bagger op de kant te deponeren (verrijking wat zorgt voor overmatige verrijking). Op voedselarmere (zand)bodems is dit verschralende effect het snelst te bereiken en ontstaan (op termijn) bloem- en insectenrijkere slootrandvegetaties. Na het maaien van de slootkanten kan dit maaisel worden afgevoerd.

Extensivering beheer slootkanten

Door het beheer op het maaien van slootkanten te extensiveren kan in de randzones van deze sloten een interessante vegetatie ontstaan met kruiden zoals koninginnekruid, grote kattenstaart en moerasspirea. Dergelijke hoge kruiden bieden niet alleen een nectarbron voor bestuivers, maar bieden ook dekking aan kleine grondgebonden zoogdieren waaronder kleine marters en egel. Mits de waterafvoerende werking niet in het geding komt, wordt geadviseerd de slootkanten om het jaar te maaien in het najaar (september – oktober). Om voldoende dekking te houden, is het daarnaast mogelijk om de te maaien delen op te delen zodat altijd voldoende dekking aanwezig blijft.

Aanleg nieuwe waterelementen en reconstructie bestaande waterelementen

Waterelementen in het landschap in de vorm van poelen, plassen en beken hebben voor veel soorten een bijzondere betekenis als foerageergebied en nest/verblijfplaatsmogelijkheid. Juist op deze plaatsen komen veel insecten voor. Alle maatregelen die bijdragen aan een verbetering van de waterbiotoop, de biodiversiteit en insectenrijkdom, zoals de realisatie van natuurlijke oevers of de hermeandering van een beek, zijn in principe gunstig voor biodiversiteit. Kansen liggen er zowel bij de aanleg als bij het beheer van waterelementen. Door het maaien van oevers en het schonen van watergangen aan te passen (door gefaseerde uitvoering of aanpassing van het maaitijdstip), ontstaan meer kansen voor biodiversiteit. Vrijwel alle watergangen in het buitengebied, maar ook de kernen van Dinkelland komen hiervoor in aanmerking.

4.1.2.2 Knelpunten

Het belangrijkste knelpunt ten aanzien van biodiversiteit rondom slootkanten betreft een te hoge frequentie van schonen en herprofileren en het laten liggen van schoonsel langs de slootkanten. Dit knelpunt kan worden opgelost door sloot schoonsel/maaisel af te voeren en herprofilering van sloten alleen toe te passen als dit strikt noodzakelijk is.

In Nederland komen momenteel een aantal invasieve exoten voor die de inheemse flora en daarmee de biodiversiteit behoorlijke schade toe kunnen brengen. Het gaat hierbij onder meer om watercrassula en verspreidbladige waterpest. Indien deze soorten bij het beheer worden aangetroffen, is naast bestrijding het voorkomen van verspreiding van deze soorten van essentieel belang om de negatieve gevolgen van deze soorten te beperken.

4.1.2.3 Advies

Voor een concreet advies in het beheer van watergangen en waterelementen zijn de volgende concrete beheeradviezen geformuleerd:

1. (Plaatselijk) stimuleren van ruigte langs de slootkanten (braam, kattenstaart, koninginnenkruid etc.).
2. Maaisel uit de sloot waar mogelijk na 2 dagen (kader WNB zorgvuldig handelen amfibieën) afvoeren en zeker niet op de berm/slootkanten laten liggen.
3. Gefaseerd maaien (laat delen van de slootkanten/ waterelementen staan).
4. Actief bestrijden van exoten in watergangen (watercrassula, verspreidbladige waterpest etc.).
5. Monitoren van sloten waar het nieuwe beheer op is toegepast. Leidt het nieuwe beheer tot de gewenste resultaten?

4.1.3 Huidig beheer landschapselementen (singels, houtwallen en bosjes)

Momenteel worden de landschapselementen door de gemeente Dinkelland regulier beheerd door haar eigen uitvoeringskracht Noaberkracht. Door het ontbreken van een groenbeheerplan of groenbestek is het veelal onduidelijk hoe de gemeente deze landschapselementen beheerd en met welke frequentie het onderhoud aan deze elementen plaatsvindt.

4.1.3.1 Kansen voor het beheer landschapselementen (singels, houtwallen en bosjes)

<u>Creëren mantel/zoomvegetaties</u>
Goed ontwikkelde houtwallen beschikken naast een boomlaag ook over een mantel (gedomineerd door struikachtigen) en een zoom (gedomineerd door hoge kruiden). Door de intensivering van het grondgebruik en de daarmee samenhangende ruilverkaveling is het aandeel aan landschapselementen en daarmee het aandeel aan mantel- en zoomvegetaties erg achteruitgegaan. Indien ruimte beschikbaar is voor deze elementen doen zich kansen voor om het areaal aan bosrandlengte te verhogen en daardoor de harde grenzen tussen bos en agrarische percelen te verminderen. Dit kan worden gerealiseerd door een deel van de vegetatie regelmatig terug te zetten, zodat een mantelvegetatie ontstaat. Deze dient minimaal 2 meter breed te zijn en de daaraan grenzende zoomvegetatie heeft een minimale breedte van 0,5 meter. Deze bosranden vormen het leefgebied voor een zeer diverse gemeenschap aan insecten waaronder dagvlinders, nachtvlinders en zweefvliegen en broedgelegenheid voor onder andere spotvogel, grasmus en zwartkop.

<u>Vergroten en behoud aandeel dood hout</u>
Oude bomen bieden daarnaast een waardevolle habitat voor tal van verschillende soorten waaronder vogels (holenbroeders), vleermuizen, kevers en tal van andere insecten. Terwijl zij ook de groeiplaats vormen voor verschillende soorten mossen en korstmossen. Voor de landschapselementen is de grote bonte specht de gidssoort. De grote bonte specht draagt door zijn gedrag bij aan de beschikbaarheid van holtes. In het voorjaar en de zomer eet hij insecten, in de wintermaanden ook wel zaden van kegels van sparren en dennen (Vogelbescherming Nederland, 2019). Aanwezigheid van oude(re) bomen en bij voorkeur veel dood hout (staand en liggend) is een voorwaarde. Wel kan er in het bos- of lanenbeheer gestreefd worden naar een groter aandeel van staand en liggend dood hout. Onderstaand worden een aantal voorbeelden genoemd om de biodiversiteit in de lanen te vergroten.

Holten in oude lanen voor vogels én vleermuizen

Vleermuizen en vele holenbroeders als spreeuw, mezen etc. kunnen zelf geen verblijfplaatsen maken, maar zijn afhankelijk van het aanbod in beplantingen en gebouwen. Het ontstaan van boomholten duurt vaak lang (20-50 jaar; *Jansen et al, 2016*). Met name voor veel vleermuissoorten en holenbroeders in het kleinschalige landschap in de gemeente zijn boomholten van essentieel belang. Omdat vleermuizen in groepen leven en regelmatig (moeten) verhuizen, is op lokale schaal een groot aanbod aan boomholten nodig. De aanwezigheid van boomholten vormt vaak de beperkende factor in het voorkomen en het verspreiden van vleermuissoorten. Dit geldt ook voor holen broedende vogels.

Geen klimop verwijderen

Klimop (*Hedera helix*) is een algemene klimplant die veel in bossen en wegbeplantingen voorkomt. De plant bloeit van begin oktober tot half november, in een periode waarin nog maar weinig bloeiende planten voorkomen. De soort is daarom erg belangrijk voor insecten. Bij groenbeheerders leven vooroordelen over klimop in bomen: de soort zou schadelijk zijn, neemt licht weg, belast de boom en parasiteert. Dat terwijl de plant juist helpt tegen verdamping en zonnebrand, de lucht reinigt en nestgelegenheid en voedsel biedt aan vogels, insecten en andere dieren zoals eekhoorn en soms zelfs vleermuizen. Op veel plaatsen, vooral langs wegen, wordt de klimop bestreden door het bij de stamvoet door te zagen. Een nadeel is namelijk dat bomen soms niet goed kunnen worden beoordeeld op risico's als takbreuk. In de praktijk blijkt de maatregel om daarom preventief bij alle bomen de klimop te verwijderen veel te rigoureus en slechts in enkele situaties (deels) noodzakelijk.

Voor een duurzaam beheer van de landschapselementen zijn de onderstaande uitgangspunten van belang.

1. Creëren van mantel-zoom vegetatie
2. Het zo lang mogelijk handhaven van oude bomen en beplantingen
3. Het vroegtijdig aanbieden van alternatieve verblijfplaatsen;
4. Het verhogen van het aanbod aan geschikte verblijfplaatsen in bomen.

4.1.4 Bomenbeleid, waard- en drachtbomen buiten de bebouwde kom

Het totale aantal bomen binnen de gemeente Dinkelland bedraagt ongeveer 30.000 bomen. Het merendeel van deze bomen bestaat uit zomereiken. Dit betreft ongeveer 21.400 bomen, hetgeen ongeveer 70% van het totale aantal aan bomen bedraagt. Op basis van bodemkundige eigenschappen, de hydrologische en landschappelijke situatie is de aanwezigheid van deze soort goed te verklaren. De zomereik is bovendien de boom waarvan de meeste soorten insecten profiteren. In totaliteit zo'n 400 soorten macro en micro nachtvlinders de zomereik als voedselplant (waardplant). Daarnaast vormt de boom ook de voedselbron voor verschillende galwespen en bladwespen, kevers en overige insecten. Het wondvocht dat de bomen afscheiden wordt eveneens door honderden soorten genuttigd, waaronder dagvlinders, nachtvlinders en verschillende soorten kevers waaronder het vliegend hert. Ook vormt de boom geschikt substraat voor verschillende korstmos- en paddenstoelensoorten waardoor het totale aantal soorten dat in meer of mindere mate afhankelijk is van de zomereik rond de 1000 verschillende soorten uitkomt. Naast de zomereik zijn er nog een aantal andere belangrijke boomsoorten die niet alleen als waardboom voor insecten, maar ook als drachtboom interessant zijn. Onder drachtbomen worden houtachtige gewassen verstaan die nectar bevatten voor allerhande groepen insecten waaronder bijen, zweefvliegen, dagvlinders, nachtvlinders, kevers en dergelijke. Door verscheidenheid aan bomen is er voldoende overgang tussen soorten met voorjaarsdracht en zomerdracht. Voor Dinkelland is een korte analyse gemaakt op basis van het huidige bomenbestand (zie tabel 1). Hierin zijn zowel de voorjaarsdrachtbomen als de zomerdrachtbomen weergegeven.

Tabel 1. Overzicht drachtbomen gemeente Dinkelland

Familie (spec)	Soort drachtboom	Totaal binnen de gemeente
Ulmus	Voorjaarsdracht	63 (>1%)
Tilia	Voorjaarsdracht en zomerdracht	1205 (4%)
Salix	Voorjaarsdracht	327 (1%)
Robinia	Voorjaarsdracht	117 (>1%)
Quercus	Voorjaarsdracht	21324 (70%)
Pyrus	Voorjaarsdracht	163 (>1%)
Prunus	Voorjaarsdracht en zomerdracht	253 (>1%)
Malus	Voorjaarsdracht	208 (>1%)
Crataegus	Voorjaarsdracht	41 (>1%)
Castanea	Voorjaarsdracht	12 (>1%)
Corylus	Voorjaarsdracht	298 (>1%)
Aesculus	Voorjaarsdracht	222 (1%)
Acer	Voorjaarsdracht	1027 (3,5%)

Naast de drachtfunctie die de bovenstaande boomsoorten hebben, fungeren de betreffende boomsoorten ook als waardplant voor dezelfde (soort) groepen als genoemd bij de zomereik. Met name wilg (salix), linde (tilia) en meidoorn (crataegus) worden door veel verschillende soorten gebruikt.

4.1.4.1 Kansen ten aanzien van het bomenbeleid gemeente Dinkelland

<u>Aanplanten van extra bomen langs wegen</u>
Met de aanplant van nieuwe bomen kunnen bestaande landschapselementen worden versterkt en wordt de samenhang tussen deze elementen en natuurgebieden vergroot. Naast de aanplant van zomereik, kunnen ook boomsoorten worden aangeplant als zomer- en winterlinde, gewone esdoorn, fladderiep en tamme kastanje. Geadviseerd wordt om voorafgaand aan het inplanten de bodemkundige situatie en vochthuidhouding in beeld te brengen zodat de voor de standplaats correcte soorten worden aangebracht. Onder vochtige tot natte omstandigheden die op enkele plekken aanwezig zijn kunnen soorten als wilg en zwarte els worden aangeplant.

Bij de aanplant van deze bomen kunnen begeleidende struikvormers als lijsterbes, gewone vlier, vuilboom, meidoorn, sleedoorn en Gelderse roos worden aangeplant.

4.1.4.2 Advies bomenbeleid Dinkelland

Geadviseerd wordt binnen de gemeente een gevarieerd bomenbestand na te streven, waarin de zomereik de belangrijkste boomsoort vormt. Hoewel de soort recentelijk nogal negatief in het nieuws is vanwege de problematiek rond de eikenprocessierups (zie kader eikenprocessierups) is de zomereik de boomsoort met de

meeste ecologische relaties in Nederland en levert daarmee een cruciale bijdrage aan het behoud en de versterking van de biodiversiteit.

Bij de aanplant van nieuwe bomen op bestaande of nieuwe locaties kan worden gevarieerd door ook andere boomsoorten dan eik aan te planten. De betreffende boomsoort die gekozen wordt is onder meer afhankelijk van de bodemkundige eigenschappen en hydrologische situatie en landschappelijke context. Zowel binnen als buiten de bebouwde kom gaat de voorkeur uit naar inheemse soorten. Gelet op het recente verlies aan biodiversiteit in zowel soorten als aantallen kan de gemeente hier een belangrijke rol in spelen door alleen inheemse bomen en heesters aan te planten. Het kan hier onder meer gaan om soorten als zomerlinde, wilde appel, zoete kers, eenstijlige meidoorn, witte paardenkastanje, koningslinde of winterlinde. In natte gebieden, waaronder wadi's en watergangen of het beekdallandschap kunnen daarnaast ook soorten die nattere condities prefereren waaronder wilg, populier en els. Door de aanplant van de bovenstaande soorten ontstaat op termijn een gevarieerder bomenbestand waarbij gestreefd kan worden naar 30% drachtbomen. Binnen het KOG Dinkelland wordt ook dit thema binnen de bebouwde kom opgepakt.

Daarnaast wordt geadviseerd in nieuwe wijken of bij vernieuwing van bestaande groenstructuren alleen maar inheemse heesters te gebruiken, waaronder meidoorn, sleedoorn, hazelaar, gele kornoelje, Gelderse roos, vuilboom, lijsterbes en liguster.
Geadviseerd wordt om het bomenbeleid over te nemen in het KOG zodat op termijn ook binnen de bebouwde kom het inheemse groen toeneemt.

4.1.5 Exoten

Gemeente Dinkelland heeft ook net als andere gemeenten te maken met exoten. Bekende exoten binnen de gemeente zijn onder andere de Japanse duizendknoop, reuzenbalsemien, reuzenberenklauw en watercrassula. Exoten zoals Japanse duizendknoop worden momenteel bestreden met het bestrijdingsmiddel glyfosaat. De groeiplaatsen van deze locaties zijn binnen de gemeente onvoldoende duidelijk.

4.1.5.1 Knelpunten

Invasieve exoten, waaronder de hierboven beschreven soorten hebben een negatieve impact op de aanwezige inheemse flora. Met name soorten met een zeer invasief karakter waaronder de Japanse duizendknoop en de watercrassula zijn extreem bedreigend voor de inheemse soorten. Momenteel heeft de gemeente Dinkelland de aanwezigheid van deze soorten onvoldoend in beeld.

4.1.5.2 Advies

Om actief exoten te bestrijden binnen de gemeente moet duidelijk zijn waar de locaties van exoten zich bevinden. Er wordt geadviseerd om locaties met exoten in kaart te brengen. Als de plekken waar de soorten voorkomen voldoende in kaart zijn gebracht, kan worden nagedacht over een bestrijdingsplan. Met name bij de hierboven beschreven soorten is het echter van essentieel belang dat de bestrijding zich in eerste instantie richt op het voorkomen van verdere verspreiding. Bestrijding van de duizendknoop kan worden uitgevoerd op verschillende manieren, waarbij wordt aanbevolen om zeer terughoudend om te gaan met gifstoffen. (bestrijden duizendknoop, 2019). Bij bestrijding van watercrassula kunnen verschillende methodieken worden toegepast. Een kansrijke methode lijkt daarbij het stimuleren van inheemse soorten zodat de crassula op termijn wordt weggeconcurreerd.

Kader – Eikenprocessierups

De laatste jaren is de eikenprocessierups ook in de gemeente Dinkelland toegenomen. De waardplant van de rups is de zomereik. De rupsen kennen verschillende stadia, waarbij in de latere stadia vervelling en verpopping plaatsvindt in zogenaamde spinselnesten. De rupsen beschikken over brandharen die, indien zij in aanraking met de huid komen tot klachten kunnen leiden.

Oorzaken toename

De toename van eikenprocessierups kan worden toegeschreven aan verschillende oorzaken. De soort wordt sinds 1991 in Nederland aangetroffen en kent haar oorsprong in Zuid-Europa. De toename van eikenprocessierups kan worden toegeschreven aan verschillende oorzaken. De soort wordt sinds 1991 in Nederland aangetroffen en kent haar oorsprong in Zuid-Europa. Met het warmer wordende klimaat is de soort in noordelijke richting opgerukt. Recente zachte winters en hete, droge zomers hebben geleid tot een snelle toename van de verspreiding van de soort in Nederland. Met name op de pleistocene zandgronden waar de dominante boomsoort hoofdzakelijk uit zomereik bestaat heeft de soort recent een enorme opmars ondergaan, waarbij voornamelijk lijnvormige beplanting over veel nesten van de soort beschikken. Naast de klimatologische omstandigheden die belangrijke randvoorwaarden voor de vestiging van de soort scheppen, kan het huidige intensieve landgebruik ook als een belangrijke oorzaak worden gezien. Intensief maaibeheer van zowel bermen, gazons en landbouwgronden, aanplant van exoten en het verwijderen van landschapselementen hebben geleid tot een verarmd landschap waarin slechts in geringe mate plaats is voor natuurlijke vijanden van de eikenprocessierups, waaronder gaasvliegen, zweefvliegen, wespen, kevers en vogels. Door het gebrek aan natuurlijke vijanden is het systeem uit haar evenwicht geraakt.

Beleid Dinkelland

Het huidige beleid van de gemeente Dinkelland is voornamelijk gericht op het nemen van preventieve maatregelen, waaronder het spuiten met Xentari, een insecticide op basis van bacteriën die vrijwel alle rupsen dood. De gemeente past dit momenteel op risicovolle locaties binnen de bebouwde kom waaronder rond scholen, speelplaatsen en bejaardentehuizen. Naast het bestrijden met Xentari worden nesten van eikenprocessierups verwijderd door een gespecialiseerd bedrijf middels wegzuigen. Het wegzuigen van deze rupsen gebeurt in de periode half mei tot en met juli (Gemeente Dinkelland, 2019). Het door de gemeente ingezette middel Xentari is voor zover bekend niet schadelijk voor mens en dier, en komt van nature voor in de bodem. Indien de bacterie in aanmerking komt met rupsen dan sterven deze doorgaans binnen enkele dagen. Betreffende middel is echter niet selectief waardoor de rupsen van andere soorten eveneens worden gedood (Van Deijk, 2018, Veraghtert, 2019). Gebruik van deze preventieve middelen is niet wenselijk bij het bevorderen van de biodiversiteit.

Project Natuurlijke bestrijding eikenprocessierups gemeente Westerveld

In 2018 is in de gemeente Westerveld onder leiding van de Boermarke Wapserveen, een lokale overkoepelende organisatie voor de agrarische sector, het project 'Natuurlijke bestrijding eikenprocessierups' gestart. Drie jaar lang wordt gekeken hoe het aantal eikenprocessierupsen zich ontwikkelt. Op de proeflocatie aan het Westeinde in Wapserveen worden vanaf 2018 natuurlijke vijanden actief gestimuleerd terwijl er op de Van Helomaweg, de controlelocatie, geen extra maatregelen genomen worden. Dit jaar is er een tweede controlelocatie, ook op de Van Helomaweg, toegevoegd. Op alle locaties worden 64 eikenbomen gevolgd. De bomen zijn voor een groot deel halfwas bomen en verkeren in dezelfde conditie (Hellingman, 2019).

In het tweede jaar van het project ‘Natuurlijke bestrijding eikenprocessierups’ werden op een proeflocatie met natuurlijke vijanden 80% minder nesten van eikenprocessierups aangetroffen dan op de controlelocatie. Op de proeflocatie werd bijna 90% van de nesten aangevreten, op de controlelocatie maar 3% (Hellingman, 2019). Een onderzoek van de vlinderstichting toont aan dat binnen 3 jaar na het stoppen met het spuiten van Xentari het aantal nesten dat is bezet door sluipvliegen, de natuurlijke vijand van de eikenprocessierups is toegenomen van 0% naar 69% bezette nesten (vlinderstichting, 2019).

Vervolg kader – Eikenprocessierups

Concreet advies

Gepleit wordt in voor een duidelijk tweesporig beleid. Dat beleid bestaat enerzijds uit preventieve maatregelen op de korte tot middellange termijn en veranderingen in het landschap (ook in de bebouwde kom!) op de middellange tot lange termijn. Centraal hierin betreft het behoud van de zomereik met al haar belangrijke ecologische relaties, als essentieel onderdeel voor de biodiversiteit op de hogere zandgronden.

Geadviseerd wordt om zeer terughoudend te zijn met het gebruik van insecticiden waaronder Xentari en deze niet selectieve middelen alleen in te zetten op locaties waar sterke overlast aanwezig is en plaatsen waar kwetsbare groepen waaronder kinderen en ouderen aanwezig zijn.

Natuurlijke oplossingen verdienen echter de voorkeur. De oplossing ligt in een set van maatregelen die genomen kunnen worden. Gemeenschappelijke deler van deze maatregelen is het creëren van een leefomgeving waar voldoende natuurlijke vijanden aanwezig zijn. Deze bestaan uit enkele soorten sluipvliegen en sluipwespen die alleen parasiteren op de eikenprocessierups, maar ook een groot scala aan generalisten die de rupsen van de eikenprocessierups eten. Tot deze groep behoren gaasvliegen, zweefvliegen, kevers, roofwantsen en vogels terwijl vleermuizen ook de volwassen vlinders eten.

Om de gewenste biotoop voor deze natuurlijke vijanden te creëren dient het beheer, zowel binnen als buiten de bebouwde kom hierop te worden aangepast. Het creëren van deze leefgebieden kost tijd. Binnen de bebouwde kom waar de overlast het grootst is, kan op plekken met veel eiken het maaibeheer worden aangepast van gazon naar lang gras beheer, waardoor meer dekking en voedselmogelijkheden voor natuurlijke vijanden ontstaan. Ook kunnen er inheemse, streekeigen, mengsels worden ingezaaid waardoor sneller bloemrijke condities worden bereikt. Het vervangen van uitheems struweel voor inheemse soorten die veel insecten aantrekken valt eveneens aan te bevelen. Daarnaast dienen ruige overhoekjes, klimop en plaatselijk braam te worden gespaard. Op locaties waar eiken moeten worden verwijderd uit veiligheidsoogpunt (niet vanwege de processierups!) kan er eveneens voor gekozen worden om op deze locaties andere soorten waaronder linde, iep, of andere inheemse soorten in te planten. Het aanbieden van nestkasten voor holenbroeders en vleermuiskasten is ook een aan te raden maatregel. Op locaties met grote concentraties rupsen kunnen deze soorten bijdragen aan de beperking van het aantal nesten van de eikenprocessierups. Aandachtspunt hierbij betreft het onderhoud. De op te hangen kasten dienen jaarlijks te worden schoongemaakt.

De bovenstaande maatregelen zijn toegepast in een onderzoek naar natuurlijke bestrijding van de eikenprocessierups. Door het vergroten van de hoeveelheid natuurlijke vijanden kunnen binnen enkele jaren al resultaten worden geboekt.

4.2 Voorbeelduitwerking Dusinkweg Ootmarsum

Om beeld te krijgen van de mogelijkheden ten aanzien van ecologische kansen en beheer is de onderstaand casus uitgewerkt. Het gaat daarbij om de Dusinkweg aan de zuidzijde van Ootmarsum. In bijlage 4 zijn nog een aantal andere voorbeelduitwerkingen opgenomen.

4.2.1 Berm Dusinksweg, Ootmarsum

De brede bermen langs de Dusinksweg (vanaf de Denekamperstraat tot aan de kruising Timmusweg) liggen ten zuidoosten van Ootmarsum (zie figuur 6). Deze bermen zijn tussen de 4 en 6 meter breed en zijn ecologisch interessant vanwege deze gunstige breedte. De Dusinksweg ligt in de oude heideontginningen en het gebied

wordt gekenmerkt door diep wegzakkende grondwaterstanden. Deze bermen worden daarom geclassificeerd als voedselarme, tot matig voedselarme, droge berm. De gemeente Dinkelland heeft na de aanleg van deze nieuwe weg de bermen ingezaaid met een kruidenmengsel. Nog voordat de kruiden in deze berm de kans hadden gekregen om zich door te ontwikkelen tot zaaddragende kruiden, is de berm door de gemeente volledig gemaaid. Deze kruiden afkomstig van het mengsel hebben niet de kans gehad om zich te vermeerderen middels verspreiding van zaad.

Figuur 6. Brede, droge en schrale berm Dusinksweg Ootmarsum

Gidssoorten droge schrale berm

Voor de bermen langs de Dusinkweg is het hooibeestje de gidssoort. Door de schrale omstandigheden kunnen zich hier kruidenrijke vegetaties ontwikkelen met soorten als kamille, knoopkruid, korenbloem, duizendblad, leeuwenbek, ooievaarsbek en vele andere nectardragende kruiden. De aanwezigheid van hooibeestje zegt veel over de ontwikkelingen van de kruidenvegetatie in deze berm. Om succes van deze bloemrijke berm te meten kan men het hooibeestje in de loop der jaren in deze berm monitoren. De monitoring kan gedaan worden in samenspraak met diverse natuurgroepen zoals Stichting Heemkunde Weerselo. Deze stichting heeft al eerder aangegeven om op vrijwillige basis op een simpele manier deze soorten in de loop der jaren te monitoren.

Beheeradvies en versterking

Het huidige beheer van de gemeente, waarbij deze berm volledig is gemaaid draagt niet bij aan de ontwikkeling van een ecologisch waardevolle berm. Een juist beheer is cruciaal om gedurende het hele seizoen voldoende nectar houdende kruiden aan te bieden. Bij deze bermen wordt geadviseerd om delen van de berm in te zaaien met een hoogwaardig kruidenmengsel met meerjarige kruiden. De voorkeur gaat uit naar het bloemenmengsel type G1 van Cruydthoeck (zie figuur 7). Dit breed inzetbare bloemenmengsel voor een bloemrijke berm is geschikt voor droge en lichte zandgronden langs de Dusinksweg. Het mengsel beschikt over 25 verschillende soorten kruiden en is zeer aantrekkelijk voor bijen, vlinders (hooibeestje) en vogels. Door goed beheer kan er zich een duurzame natuurlijke middelhoge vegetatie ontwikkelen. Een bloemrijk resultaat kan vanaf het tweede of derde jaar verwacht worden. Naast de functie voor insecten is een bloemrijke berm langs de Dusinksweg een eyecatcher voor het publiek. Geadviseerd wordt om deze berm 1 keer per jaar te maaien, en het maaisel uit te strooien op de plekken waar nog geen bloemrijke vegetaties zijn ontstaan.

Figuur 7. G1 bloemrijk, meerjarige mengsel van Cruydthoeck. Bloemrijk mengsel met soorten als duizendblad, groot streepzaad, gewone reigersbek, zandblauwtje en dagkoekoeksbloem.

Kosten en aanleg
Om kosten te besparen wordt geadviseerd om niet de hele berm in te zaaien, maar slechts delen van de berm. Na ieder groeiseizoen kan men door 1 keer te maaien het maaisel opvangen en elders in de berm weer uitstrooien. Door de grond op verschillende plekken los te krabben kan zaad, wat afkomstig is van het maaisel, beter kiemen. Geadviseerd wordt om direct na het maaiseizoen het zaad in de nazomer in te zaaien. Met deze werkwijze kan men in de loop der jaren de biodiversiteit van deze bermen behouden-versterken-vergroten-verbinden (zie strategie).

De gehele oppervlakte aan wegberm vanaf de Denerkamperstraat tot aan de Timmusweg is ongeveer 1200 meter lang en is aan de rechterzijde gemiddeld 6 meter breed en aan de linkerzijde gemiddeld 4,5 meter breed. De totale oppervlakte van deze wegbermen is ongeveer 12600 m^2. Het volledig inzaaien van deze berm (uitgaande van 1 gram zaaigoed per m^2) kost ongeveer € 6.500. Doordat er slechts een deel van deze berm op verschillende plekken wordt ingezaaid (geadviseerd wordt om minimaal 25% van het totaal oppervlak aan wegberm in te zaaien) zijn de zaaigoedkosten voor deze berm ongeveer € 1.600. De kosten voor het zaaiklaar maken van de grond en het inzaaien zijn hierbij niet meegerekend. De gemeente mag zelf invulling geven op welke plekken in de berm de stukken worden ingezaaid. Voor een nog sneller resultaat van een bloemrijke berm kan de gemeente ervoor kiezen om een groter oppervlak dan 25% in te zaaien, maar dit hangt sterk af van het beschikbare budget dat de gemeente stelt. Voor het inzaaien van deze vlakken kan de gemeente gebruikmaken van o.a. diverse natuurgroepen zoals Natura Docet, Stichting Heemkunde Weerselo etc. Voor een uitgebreid advies met betrekking tot de aanleg van deze bloemrijke berm wordt verwezen naar de website van CruydtHoeck. Deze website bevat ook complete bestekteksten die de gemeente op kan nemen in het groenbestek.

5 Conclusie en aanbevelingen

5.1 Conclusie

Op basis van bureaustudie en veldonderzoek, aangevuld met bevindingen van verschillende natuurwerkgroepen en vrijwilligers blijkt dat er binnen de gemeente Dinkelland kansen liggen met betrekking tot het vergroten van de biodiversiteit. Dit is geen vrijblijvende aangelegenheid. Onderzoeken ten aanzien van biodiversiteit in West-Europa maar Nederland in het bijzonder laten een alarmerend beeld van achteruitgang zien. Om deze negatieve trend te doorbreken is het van essentieel belang dat gebiedspartijen die een grondpositie hebben maatregelen doorvoeren of werkwijzen aanpassen die leiden tot een verbetering van de biodiversiteit. Door het nemen van deze maatregelen en het aanpassen van de werkwijze laat de gemeente Dinkelland zien dat zij haar verantwoordelijkheid op dit thema neemt en het goede voorbeeld uitdraagt richting andere gebiedspartijen met een grondpositie.

In de huidige werkwijze wordt onvoldoende met biodiversiteit rekening gehouden, Dit wordt in belangrijke mate veroorzaakt door het gebruik van de verkeerde technische middelen (waaronder een maai-zuig combinatie) en het ontbreken van kennis binnen de organisatie ten aanzien van biodiversiteit. Om de doelen ten aanzien van biodiversiteit te halen is een aanzienlijk andere denkwijze noodzakelijk dan het “glad en strak” dat de afgelopen tientallen jaren de boventoon heeft gevoerd.

Een essentieel aandachtspunt bij het aanpassen van het huidige beheer betreft een communicatiestrategie van de gemeente Dinkelland richting haar bewoners waarin de genomen maatregelen worden uitgelegd zodat voor de bewoners van de gemeente duidelijk is waarom bepaalde maatregelen genomen worden.

De gemeente Dinkelland kan de diversiteit in haar wegbermen verhogen door over te schakelen op klassiek maaibeheer met maaien en afvoeren van de vegetatie. Dit klassieke maaibeheer dient te worden toegepast met gefaseerd maaien, waarbij delen over blijven staan. De optimale maaiperiode verschilt en maaifrequentie per locatie dit dient in een uitvoeringsplan te worden vastgelegd.

Het realiseren van kruidenrijke, levendige bermen met volop bloeiende flora, aanwezige dagvlinders en bijen is een proces waar geen einddatum aan gekoppeld kan worden en dat voortdurend doorloopt. Om dit proces succesvol te laten verlopen is het van essentieel belang dat dit vanuit de gemeente Dinkelland wordt aangestuurd door een bevlogen persoon met aantoonbare kennis ten aanzien van ecologisch groenbeheer.

Binnen de gemeentegrenzen vinden momenteel meerdere initiatieven plaats die erop gericht zijn de biodiversiteit te bevorderen. De gemeente Dinkelland kan op deze initiatieven aanhaken of op kansrijke locaties zelf het voortouw nemen om projecten op te starten die de biodiversiteit verbeteren en versterken.

5.2 Aanbevelingen

Ten aanzien van het verbeteren van de biodiversiteit in de gemeente worden de volgende aanbevelingen gedaan.

- **Vergroten van de ecologische kennis binnen de gemeentelijke organisatie.**

Het vergroten van de kennis inzake ecologie en beheer is de sleutel tot succes en het vergroten van de biodiversiteit. Met toename van kennis binnen de organisatie kan de gemeente het beheer op correcte wijze uitvoeren en antwoord geven op vragen die vanuit haar burgers komen. Het valt aan te bevelen hiervoor een nieuwe medewerker aan te stellen met aantoonbare ervaring in het ecologisch groenbeheer, die naast de aansturing van beheer en uitvoering ook een coördinerende rol heeft richting de verschillende belangenverenigingen in de gemeente.

Ten aanzien van de dagelijkse beheerpraktijk is het noodzakelijk het uitvoerend personeel bij te scholen zodat zij op correcte wijze het ecologisch beheer ten uitvoer kunnen brengen. De vlinderstichting biedt verschillende cursussen aan om te leren werken met Kleurkeur. Zowel voor het uitvoeringspersoneel als het personeel die verantwoordelijk is voor de uitvoering zijn er diverse cursussen beschikbaar. Het cursusaanbod Kleurkeur bestaat uit 5 verschillende cursussen. Op de website van de vlinderstichting heeft de gemeente de mogelijkheid om zijn/ haar groenpersoneel aan te melden.

- **Aanpassingen aan het beheer**

Ten aanzien van het bermbeheer wordt geadviseerd dit op basis van klassiek maaibeheer uit te voeren, waarbij het maaisel nadat het is gemaaid enige dagen blijft liggen alvorens het wordt afgevoerd. Op deze locaties vindt daarnaast fasering van het maaibeheer plaats waarbij ongeveer 25% van het totale aandeel aan bermvegetatie blijft overstaan zodat te allen tijde bloeiende kruiden aanwezig zijn. De maaifrequentie is afhankelijk van de voedselrijkdom, voedselrijke bermen kunnen twee keer per jaar gemaaid worden, terwijl schrale bermen 1 keer per jaar gemaaid worden. Het maaitijdstip bij de bermen varieert. In voedselrijke bermen waar twee keer gemaaid wordt kan de eerste maaibeurt plaats vinden in de maand mei en de tweede medio september. In schralere bermen kan worden volstaan met één maaibeurt in de maand september.

In onderliggende rapportage worden adviezen gegeven op welke wijze de gemeente Dinkelland invulling kan geven aan het verhogen van de biodiversiteit binnen de gemeente. In de huidige situatie is er echter geen groenbestek voorhanden in de gemeente Dinkelland. Geadviseerd wordt om een groen uitvoeringsplan op te stellen waarin de ecologische principes van ecologisch (berm)beheer zijn verwerkt. Naast het verankeren van het reguliere beheer kunnen hier ook inrichtingsprojecten (waaronder de aanplant van nieuwe landschapselementen) in worden opgenomen.

- **Stimuleren & faciliteren van groene initiatieven**

Binnen de gemeentelijke grenzen worden momenteel verschillende groene initiatieven opgepakt door onder meer natuur & milieu organisaties en werkgroepen. De gemeente kan hierin faciliteren door bijvoorbeeld een deel van de kosten te dragen en het beheer van het eigendom van de gemeente (wegbermen) aan te passen op de betreffende initiatieven. Daarnaast wordt aanbevolen het beleidsmatig gemakkelijker te maken om initiatieven die een belangrijke bijdrage aan biodiversiteit een eenvoudiger vergunningentraject te laten doorlopen.

6 Literatuur

Couckuyt, J. (2015). *Sinusbeheer: maaibeheer op maat van dagvlinders en insecten.* België: VVE WG Dagvlinders.

De vlinderstichting. (2019, december 11). *Kleurkeur*. Opgehaald van De Vlinderstichting: https://www.vlinderstichting.nl/kleurkeur/

Eelerwoude. (2007). *Landschapsontwikkelingsvisie LOP NOTT.* Goor: Eelerwoude.

EIS Kenniscentrum Insecten. (2019, mei donderdag). *Zandbijen*. Opgehaald van Bestuivers: http://www.bestuivers.nl/wilde-bijen/bijenportretten/zandbijen

Gemeente Dinkelland. (2019, April 30). *(Preventieve) bestrijding van de eikenprocessierups*. Opgehaald van Gemeente Dinkelland: https://www.dinkelland.nl/preventieve-bestrijding-van-de-eikenprocessierups

Gemeente Dinkelland. (2019, september 11). *Onze omgeving en de invulling hiervan verandert, wij zoeken daarom frisse meedenkers!* Opgehaald van Gemeente Dinkelland: https://www.dinkelland.nl/onze-omgeving-en-de-invulling-hiervan-verandert-wij-zoeken-daarom-frisse-meedenkers

Hellingman, S. (2019, september 1). Natuurlijke bestrijding eikenprocessierups ook tweede jaar zeer succesvol. *NatureToday*, p. 1.

Kroeskop, R. (2017). *Eindrapport onderzoek gemeente Tubbergen.* Tubbergen: van Hall Larenstein.

Lammers, H. (2013). *Voorstel voor de raad. Beleidsnota ecologisch bermbeheer.* Drenthe, Nederland: Zuidwolde.

Omgevingsvisie Overijssel. (2016). Laag van het agrarisch cultuurlandschap. In *Concept ontwerp Omgevingsvisie Overijssel* (pp. 80-81).

Overheid. (2019, Oktober donderdag). *Kwaliteitsimpuls Groene Omgeving (KGO)*. Opgehaald van decentralergelgevingoverheid.nl: https://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/xhtmloutput/historie/Dinkelland/305339/305339_1.html

P. Mauritz VRT, J., Bijkerk BNT, A., & Davina, G. (2019). *Kwaliteit Openbaar Groen.* Tubbergen: Noaberkracht Tubbergen.

Schippers, W. (2012). *Ontwikkelen van kruidenrijk grasland.* Ede: Aardewerk Advies.

van Breugel, P. (2014). *Gasten van bijenhotels.* Leiden: EIS Kenniscentrum Insecten en andere ongewervelden & Naturalis Biodiversity Center.

Vogelbescherming Nederland. (2019, september 27). *Grote Bonte Specht*. Opgehaald van vogelbescherming: https://www.vogelbescherming.nl/ontdek-vogels/kennis-over-vogels/vogelgids/vogel/grote-bonte-specht

Bijlagen

Bijlage 1. Ontstaansgeschiedenis en huidige situatie

Vorming van het land
Het landschap dat nu kenmerkend is voor de gemeente Dinkelland heeft zijn ontstaansgeschiedenis te danken aan processen die zo'n 200.000 jaar geleden in het Saalien speelden. In deze periode is de noordelijke helft van Nederland bedolven onder een dikke ijskap. Het landijs schuift sediment vanuit het noorden richting het midden van Nederland op, waarna het aan de randen van het ijs wordt opgestuwd tot wallen. Door deze opstuwing van keileem zijn de stuwwallen van Ootmarsum en Oldenzaal gevormd.

Ongeveer 100.000 jaar voor Christus werd het klimaat milder en smelt het landijs dat tot dan toe grote delen van noord Nederland bedekt heeft. Als gevolg van het smelten van de ijskap ontstaat een rivier- en bekenstelsel. Na deze betrekkelijk milde periode ontstaat weer een ijstijd (de een na laatste in het Weichselien) waarbij het landijs niet opnieuw Nederland bereikt maar wel een soort pooltoendra ontstaat waar de wind vrij spel heeft. Als gevolg van deze wind worden er grote hoeveelheden fijn dekzand afgezet (formatie van Twente) in de beekdalen.

Met het aanbreken van het Holoceen circa 10.000 jaar geleden breekt definitief een nieuwe milde periode aan en ontstaat onder invloed van smeltwater en wind het dal van de Dinkel (formatie van Singraven).

Ontginningsgeschiedenis
Ontginning en de vorming van kleine nederzettingen in de gemeente Dinkelland vinden plaats vanaf circa 1200 na Christus. Ontginning is gedurende deze periode voornamelijk afhankelijk van reliëf en de waterhuishouding van het gebied. Met name de hogere delen op de stuwwallen zijn gedurende deze periode ontgonnen en werden gebruikt voor akkerbouw. De natte beekdalen, te nat voor bewoning waren in gebruik als hooiland. Op plaatsen waar beperkt hoger gelegen gebied aanwezig was ontstonden de zogenaamde eenmansessen of kampen waarbij iedere boer zijn eigen percelen bewerkte. Op plaatsen waar minder verschillen in reliëf aanwezig waren ontstonden kleine aaneengesloten nederzettingen op de grotere es complexen. Met de technische vooruitgang en de daarmee samenhangende toenemende mogelijkheden om land te ontginnen en ontgonnen land intensiever te gebruiken is in de afgelopen eeuw de relatie tussen abiotiek en landgebruik minder hecht geworden.

Landschapstypen
Binnen de gemeente Dinkelland kunnen drie tot vier afzonderlijke landschapstypen worden onderscheiden. In voorliggende rapportage is besloten om het essenlandschap en het kampenlandschap in zijn geheel te behandelen en daarnaast het type stedelijk gebied/dorpskern toe te voegen. Derhalve zijn binnen de gemeente de volgende landschapstypen te onderscheiden;

- Essen en kampenlandschap;
- Beekdallandschap;
- Jong ontginningslandschap;
- Maten en flierenlandschap;
- Dorpskernen.

Essen en kampenlandschap

Het essen en kampenlandschap wordt gekenmerkt door akkers die verhoogd liggen binnen het landschap. Vaak zijn betreffende percelen bol, waarbij langs de randen van het perceel steilranden aanwezig zijn. Deze complexen zijn ontstaan doordat op deze plekken reeds honderden jaren akkerbouw is bedreven. Met heiplaggen en mest uit de potstal zijn dergelijke essen in de loop der tijd geleidelijk verhoogd. Op de essen was ook een relatieve openheid aanwezig. Doordat de percelen in gebruik waren als akker waren houtwallen en hagen, gebruikt als kering voor het vee niet noodzakelijk. Langs de randen van deze essen was in de regel wel beplanting aanwezig, dat bijvoorbeeld in gebruik was als hakhout. Essen werden gemeenschappelijk door meerdere boeren bewerkt terwijl kampen door een enkele boer werden bewerkt.

Essen en kampen zijn binnen de gemeente Dinkelland op verschillende plekken te vinden, onder meer rondom Ootmarsum (Ageler es en Nutter). Daarnaast komen ook op de dekzandruggen langs beekdalen (eenmans) essen voor, onder meer rondom Saasveld-Gammelke en Deurningen. De landbouwkundige situatie binnen dit landschapstype bestaat voornamelijk uit grasland of akkerbouw waarbij hoofdzakelijk mais wordt geteeld. Op enkele plekken wordt graan geteeld.

Beekdallandschap
In de gemeente Dinkelland zijn twee grote beeksystemen aanwezig, namelijk de bovenlopen van de Regge en het Beekdal van de Dinkel. De bovenlopen van de Regge ontspringen ten westen van Oldenzaal en kennen een westelijke afstromingsrichting totdat zij uiteindelijk uitmonden in de Regge. De beken aan de oostkant stromen af richting het beekdal van de Dinkel.

Bovenlopen in het beekdalsysteem worden gekenmerkt door een afwisseling van bronbossen en graslanden, de middenloop van een systeem heeft van nature een meanderende vorm, met beekbegeleidende beplanting waaronder houtwallen en singels, De benedenloop van het gebied bestaat uit een open gebied met beekbegeleidende beplanting en ruimte voor inundatie.

Jong ontginningslandschap
Nadat de hoogstgelegen delen in het landschap waren ontgonnen werden ook de lagergelegen delen voor de landbouw geschikt gemaakt. De gronden behorend tot dit landschapstype zijn herkenbaar aan het vaak grootschalige rastervormige verkavelingspatroon. Tot deze ontginningen behoren de grotere bos- en heideontginngingen waaronder het Springendal, het Roderveld en het Oosterveld. Bovengenoemde gebieden worden gekenmerkt door de grote aanplant van bosgebieden met (deel uitheems) naaldhout. Naast deze gebieden zijn er ook een aantal gebieden welke gekenmerkt door de relatieve openheid, waarbij de verschillende erven solitair in het gebied liggen, vaak omzoomd door een groenstructuur. Voorbeelden van deze gebieden zijn het Agelerveld en gebieden langs de grens.

Maten en flierenlandschap
Het maten- en flierenlandschap is gelegen in de laagten van de dekzandvlakten en beekdalen. Langs beeklopen is een kleinschalig, besloten coulisselandschap ontstaan met singels, broekbosjes en open kamers. Het is een nat gebied met voornamelijk hooi- en weilanden. Door sterke ontwatering is het natte karakter vermindert waardoor de gronden geschikter werden voor agrarisch gebruik. De beeklopen zijn dan ook veelal rechtgetrokken en de houtsingels gerooid zodat er een beter en efficiënter te gebruiken landschap ontstond. Vloeivelden maakten onderdeel uit van het bemestingssysteem (Omgevingsvisie Overijssel, 2016). Het maten- en flierenlandschap grenst op veel plekken aan het beekdallandschap en het essen en kampen landschap.

Stedelijk gebied
In de laatste 100 jaren is de bevolking in de gemeente Dinkelland toegenomen. De gemeente kent 12 dorpskernen: Denekamp, Ootmarsum, Weerselo, Rossum, Deurningen, Saasveld, Noord Deurningen, Lattrop-Breklenkamp, Tilligte, Agelo, Oud Ootmarsum en Nutter. Naast de aanwezige bebouwing is rondom- en binnen de dorpskernen openbaar groen aanwezig bestaande uit opgaande beplanting (bomen en struiken), gazons,

waterpartijen en wadi's. Samen met particulier eigendom vormen deze elementen een recent ontwikkelt nieuw landschap.

Leefgebieden

Binnen de hierboven beschreven landschapstypen kunnen voor fauna verschillende van belang zijnde leefgebieden worden onderscheiden. Binnen voorliggend rapport worden vooral de leefgebieden onderscheiden welke onderdeel uit maken van het te beheren eigendom van de gemeente Dinkelland. De betreffende leefgebieden kunnen ook per landschapstype worden gekarakteriseerd. De volgende leefgebieden voor fauna kunnen worden gekarakteriseerd:

- Natte/vochtige berm;
- Droge/schrale berm;
- Steilranden;
- Lanen en bosjes;
- Singels/Houtwallen;
- Watergangen buiten de bebouwde kom;
- Watergangen binnen de bebouwde kom;
- Openbaar groen in de dorpen en dorpsranden.

Natte/vochtige bermen worden voornamelijk aangetroffen binnen de lagergelegen delen in het beekdallandschap. Daarnaast komen zij ook voor in lagergelegen delen binnen de dorpskernen. Droge schrale bermen zijn sterk gebonden aan de hogere plekken in het essen- en kampenlandschap. Steilranden zijn van de te onderscheiden landschapselementen het meest schaars. Goed ontwikkelde steilranden zijn voornamelijk te vinden op goed ontwikkelde essen complexen, waaronder de Ageler es. Steilranden zijn als microbiotoop echter goed te ontwikkelen. Lanen en bosjes en singels en houtwallen worden in de alle in de gemeente Dinkelland onderscheiden landsschapstypen aangetroffen. De beplanting binnen de bebouwde kom van de schillende dorpskernen worden gerekend tot het openbaat groen in de dorpen en dorpsranden. Watergangen buiten de bebouwde kom bestaan voornamelijk uit sloten en beekjes. Betreffende waterelementen worden voornamelijk in het beekdallandschap aangetroffen. Watergangen binnen de bebouwde kom betreffen dorpsvijvers, sloten en andere waterpartijen.

Bijlage 2. Gidssoorten gemeente Dinkelland

Oranjetipje – natte, vochtige berm

Voorkomen en biotoop

Het oranjetipje (zie figuur 1) is een algemene standvlinder in Overijssel. Hij leeft in beschutte vochtige hooilanden, natte bermen en bij zonnige bosranden. Hij vliegt slechts gedurende een korte periode in het voorjaar. De rups is groen tot blauwgroen met zwarte spikkels en vaak een lichter gekleurde zijkant.

Figuur 1. Oranjetipje. Foto: Bert Haamberg

De imago's van het oranjetipje vliegen doorgaans vanaf half april. De mannetjes verschijnen een tot twee weken eerder dan de vrouwtjes. De dichtheid is vaak hoog en kan oplopen tot meer dan 50 individuen per hectare. De vlinders gebruiken met name pinksterbloem en look zonder look als nectarbron. Vrouwtjes worden veel vaker nectar drinkend gezien dan mannetjes. De mannetjes patrouilleren. Zij volgen een vaste route langs herkenbare structuren in het landschap, zoals een houtwal, een ruige berm of een bosrand (Bos. F et al 2006).

Waarom gidssoort en verspreiding in gemeente Dinkelland

Oranjetipje komt met name voor in de gemeente in de beekdalen en in de lagere delen van het landschap met een relatief kleinschalig karakter waar (nattere) extensiever graslanden worden afgewisseld met bosjes en singels en houtwallen (zie figuur 2). Ook in de extensievere nattere graslanden langs de watergangen komt de soort algemener voor met name langs de slootkanten waar veel kruiden staan. In figuur x wordt de verspreiding van oranjetipje globaal weergegeven. Deze verspreidingskaart is gebaseerd op biotoop en verspreidingsgegevens van deze soort in de regio.

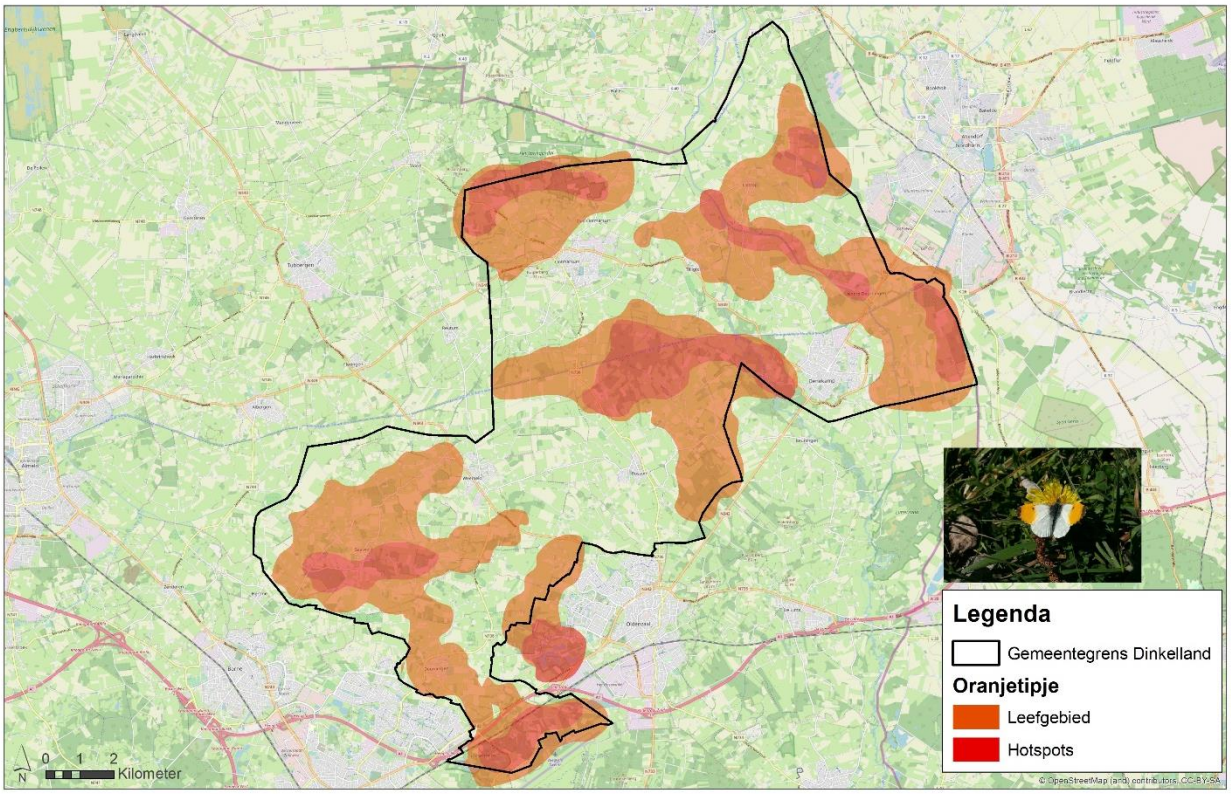

Figuur 2. Globaal verspreidingsgebied oranjetipje in Dinkelland.

De soort is een goede indicator van voldoende bloemen/kruiden in nattere gebieden (weilanden/bermen en slootkanten etc.). Uitgestrekte intensievere landbouwgebieden (met name centraal in de gemeente) worden veelal gemeden door de soort door gebrek aan nectarplanten en waardplanten. Ook vormt verdroging hier een probleem, door ontwatering van de landbouwpercelen.

Hooibeestje – droge, schrale berm

<u>Voorkomen en biotoop</u>
Het hooibeestje (zie figuur 3) is een algemene standvlinder in Overijssel. Hij leeft in schrale droge, gevarieerde graslanden en wegbermen. De grootste aantallen bevinden zich op de hogere zandgronden. Hooibeestje vliegt in twee elkaar overlappende generaties. Het leefgebied van hooibeestje zijn korte, open, droge tot vrij vochtige

Figuur 3. Hooibeestje. Foto: Bert Haamberg

en vrij voedselarme graslanden. In natuurgebieden is de soort veelal te vinden in graslanden of op heideterreinen. De soort komt ook veel voor op braakliggende terreinen met pionier soorten.

De eerste vlinders verschijnen in mei. De dichtheid van hooibeestje kan oplopen tussen de 14 en 76 individuen per hectare. De uitgevlogen exemplaren vinden nectar in ruigten en bloemrijke graslanden. Van hooibeestje is bekend dat de soort wel meer dan 80 soorten nectarplanten heeft. Belangrijke nectarplanten voor hooibeestje zijn o.a. akkerdistel, gewoon duizendblad en struikhei (Bos. F et al 2006).

Waarom gidssoort en verspreiding in gemeente Dinkelland

Hooibeestje is een algemene vlindersoort in Dinkelland en komt met name voor op de drogere delen van het kleinschalige landschap. De soort wordt met name veel in de omringende natuurgebieden met droge graslanden/ hooilanden waargenomen. Hotspots zijn o.a. het Roderveld, Volthe, hogere delen van Deurningen en Saasveld. De soort is ook in grote getalen aanwezig in het zuidoosten van Denekamp, ter hoogte van de Duitse grens. In het agrarisch gebied is de soort vrijwel afwezig vanwege ontbreken van geschikt biotoop.

In figuur 4 wordt de verspreiding van hooibeestje globaal weergegeven. Deze verspreidingskaart is gebaseerd op biotoop en verspreidingsgegevens van deze soort in de regio.

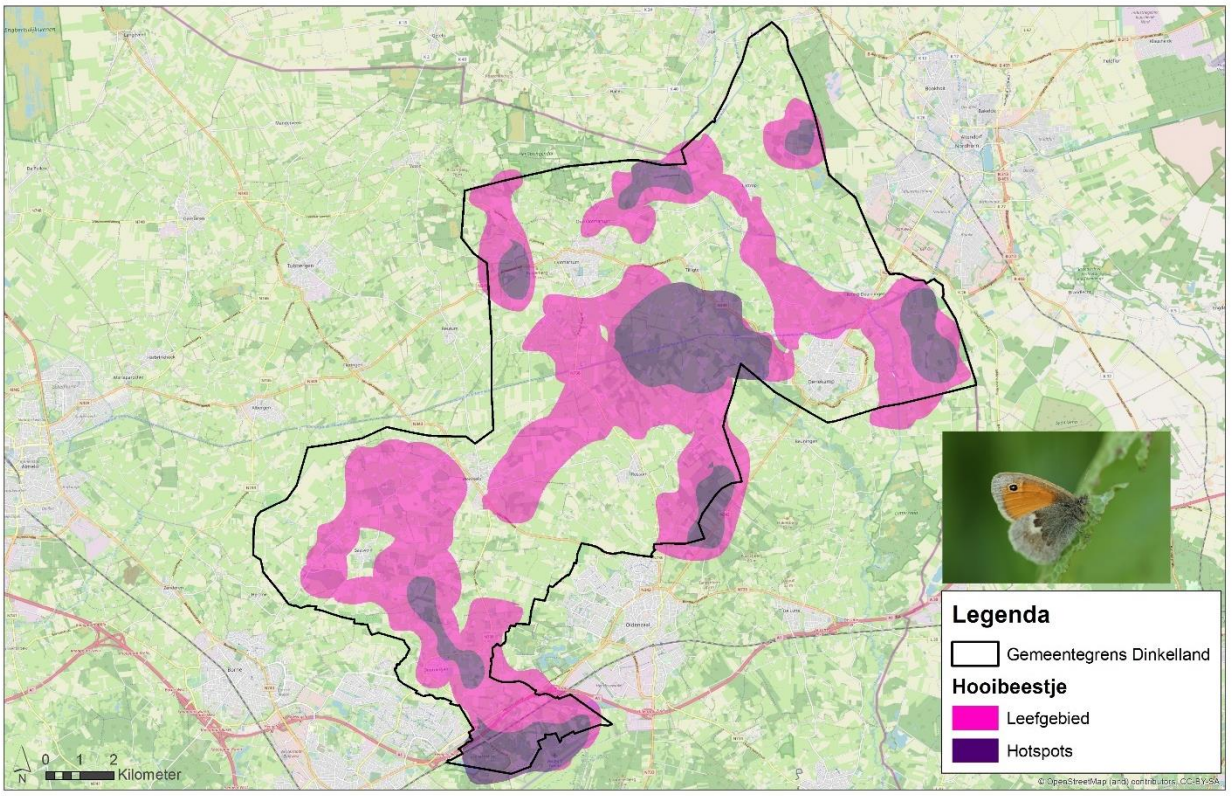

Figuur 4. Globaal verspreidingsgebied hooibeestje in Dinkelland.

De soort is een goede indicator van voldoende bloemen/kruiden in drogere gebieden (weilanden, hooilanden, akkerranden en droge bermen. Uitgestrekte intensievere landbouwgebieden binnen de gemeente worden veelal gemeden door de soort door gebrek aan voldoende nectarplanten en waardplanten.

Steilranden – zandbijen

Voorkomen en biotoop

De familie van de zandbijen (zie figuur 5) is één van de grootste bijenfamilies van Nederland. Van deze zandbijen zijn 80 soorten te onderscheiden. Alle zandbijen graven hun nesten in de bodem, afhankelijk van de soort ligt dit nest op 5 tot 60 cm diepte. Een nest kan bestaan uit een eenvoudig tunneltje met daarin enkele nestcellen, of uit een tunnel met diverse zijtakken. Elke nestcel wordt bevoorraad met een klompje stuifmeel, waarop het vrouwtje een ei legt, waarna ze de nestcel afsluit (EIS Kenniscentrum Insecten, 2019).

Figuur 5. Vrouwtje (links) mannetje (rechts) van het Vosje Andrena vulva, meest algemene zandbij van Nederland. Bron: EIS Kenniscentrum Insecten, 2019

Nestgelegenheid bestaat niet alleen uit een hoopje zand of kaal zand, maar kan ook in het landschap reeds bestaan uit landschapselementen. Steilranden zijn uitermate geschikt voor bestuivende insecten, omdat steilranden over voldoende diepte en verticaal oppervlak beschikken. Het is wel van belang dat er binnen een straal van circa 50 meter voldoende nectarplanten aanwezig zijn. Een geschikte steilrand zonder kruidenrijke bermflora is voor diverse zandafhankelijke insecten onvoldoende om te overleven en zich uit te breiden tot gezonde populaties.

Waarom gidssoort en verspreiding in gemeente Dinkelland

Zandbijen komen algemeen voor in Dinkelland en zijn verspreidt in de gemeente op diverse plekken aanwezig. Uit het rapport van Nederland Zoemt blijkt dat er in Dinkelland ruim 19 soorten zandbijsoorten zijn aangetroffen. De gemeente Dinkelland heeft verschillende gebieden met geschikte steilranden. Met name de gebieden rond de Ageler es zijn zeer geschikt voor zandbijen, omdat hier goed ontwikkelde steilranden aanwezig zijn. Andere geschikte gebieden zijn o.a. de natuurterreinen rond Voltherbroek, Deurningen, Rossum en de hogere essen in Saasveld.

Zandbijen zijn een goede indicatiesoortgroep voor goed ontwikkelde, droge zandgronden (steilranden) met voldoende nectar. Gebieden waar de soort veelal afwezig is zijn de intensieve agrarische gebieden in Dinkelland, daar liggen momenteel de meeste kansen.

In figuur 6 wordt de verspreiding en leefgebied van zandbijen globaal weergegeven. Deze verspreidingskaart is gebaseerd op biotoop, kansenkaart afkomstig van NederlandZoemt en verspreidingsgegevens van deze soortgroep in de regio.

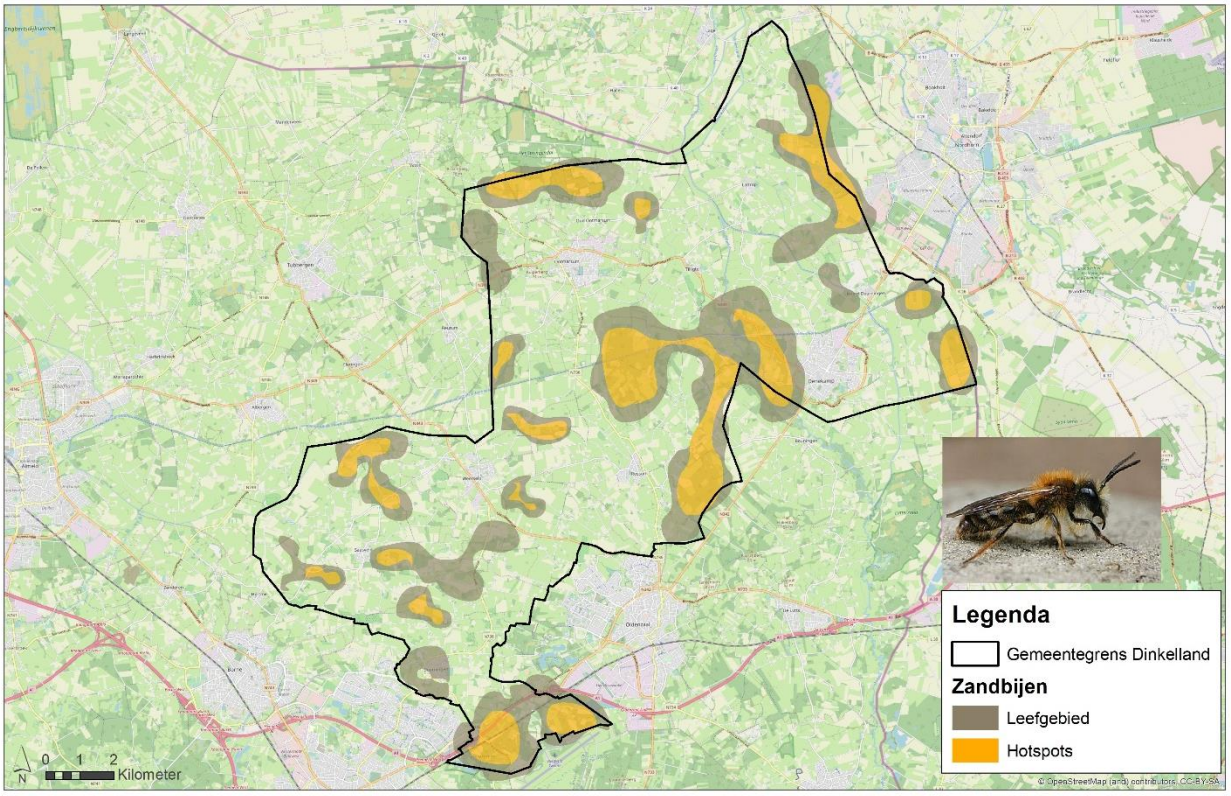

Figuur 6. Globaal verspreidingsgebied zandbijen in Dinkelland.

Lanen en bosjes – Grote bonte specht

Voorkomen en biotoop

Grote bonte specht (zie figuur 7) is in Overijssel een algemene broedvogel en is de meest algemene spechtensoort van Nederland. Grote bonte spechten hakken in bomen een nestholte uit met een rond gat. Voorkeur gaat uit naar zachte houtsoorten zoals berk of beuk. In de nestholte legt de soort de eieren kaal op het hout. Grote bonte spechten broeden vanaf begin april en heeft meestal 1 legsel met circa 5 tot 7 eieren. De volwassen dieren voeren hun jongen nog anderhalve week nadat deze zijn uitgevlogen.

Waarom gidssoort en verspreiding in gemeente Dinkelland

Grote bonte specht (figuur 9) komt algemeen voor in de gemeente Dinkelland. Dit door geschikt leefgebied wat o.a. bestaat uit laanbomen en bosjes. Plekken waar de soort afwezig is bevindt zich met name in het intensief agrarisch gebied en op plekken waar geen geschikte bomen of bosjes (biotoop) aanwezig zijn. De grote bonte specht is voor veel mensen een gewaardeerde vogelsoort door o.a. het uiterlijk en formaat. De soort is ten aanzien van biotoop niet kritisch, opgaande beplanting van enige omvang en voldoende ouderdom is echter wel gewenst.

Figuur 7. Grote bonte specht. Foto: Berry Bekkering

In figuur 8 wordt de verspreiding van grote bonte specht globaal weergegeven. Deze verspreidingskaart is gebaseerd op biotoop en waarnemingen van deze soort in de regio. Hiervoor is gebruik gemaakt van diverse verspreidingsgegevens van o.a. de nieuwe vogelatlas en Sovon.

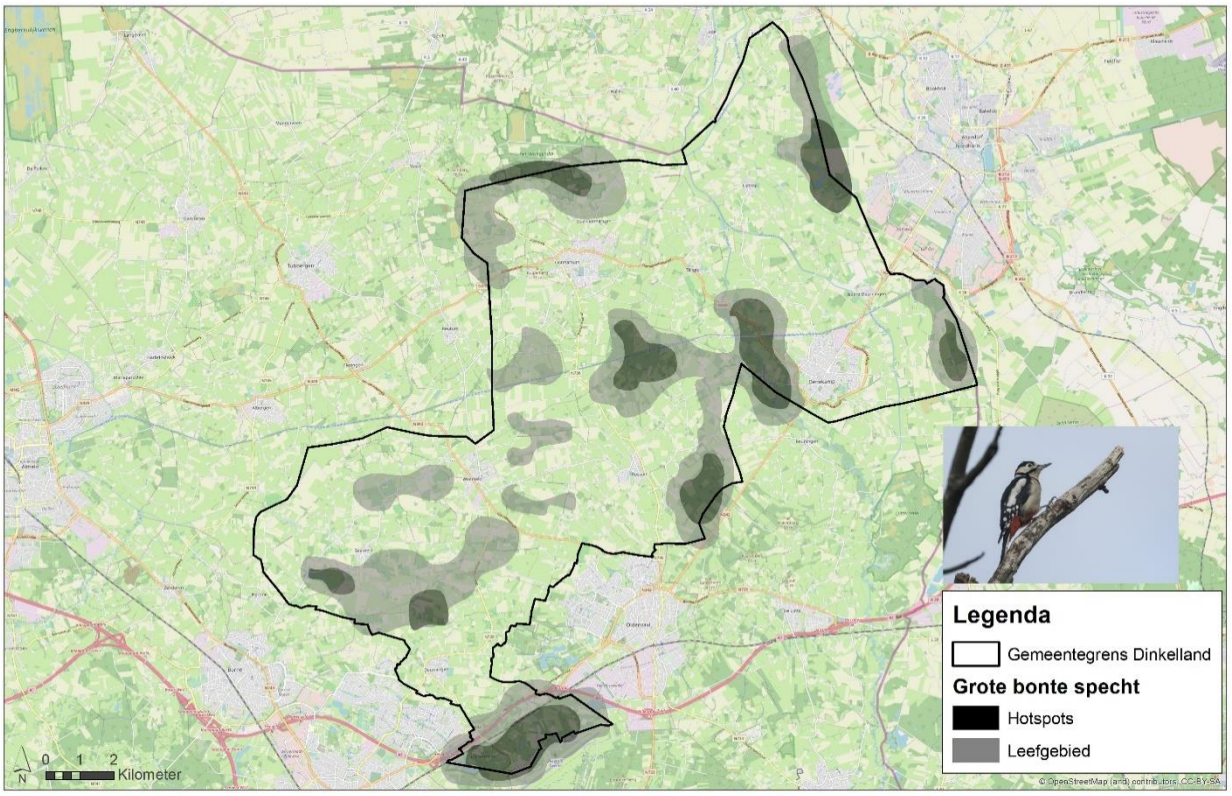

Figuur 8. Globaal verspreidingsgebied grote bonte specht in Dinkelland.

Singels en houtwallen - Geelgors

<u>Voorkomen en biotoop</u>

De geelgors is afhankelijk van kleinschalig boerenland met houtwallen, singels en bosjes, heide met opslag, hoogveen met opslag, drogere zandgronden. De soort maakt gebruik hogere (solitaire) bomen als zangpost, en broedt graag in een insect- en zaadrijke omgeving. Nestelt zowel op de grond (greppel, onder heg etc.) als in struiken of jonge bomen.

Waarom gidssoort en verspreiding in gemeente Dinkelland

De geelgors (figuur 9) komt met name in het noorden voor in de gemeente met kerngebieden in natuurgebieden met veel singels en extensieve weilanden, aangezien hier veel insecten en zaden te vinden zijn. Geelgors is in het oosten van Nederland vrij algemeen en afwezig als broedvogel in het westelijke deel van Nederland. Intensievere landbouwgebieden en woonkernen worden gemeden door geelgors door gebrek aan voldoende voedselaanbod.

Figuur 9. Geelgors. Foto: Berry Bekkering

De geelgors is een soort van het kleinschalige cultuurlandschap, bosjes en heidegebieden en komen nog algemeen voor in Dinkelland, hoewel de soort de laatste jaren een negatieve trend laat zien. Voor voldoende dekking en voedsel hebben ze goed ontwikkelde singels en houtwallen in combinatie met kruidenrijke bermen/akkers nodig waardoor het goede graadmeters van natuurkwaliteit zijn. Van maatregelen die voor geelgors worden genomen profiteren tal van andere soorten in het kleinschalige cultuurlandschap. Om deze reden is de soort goed te gebruiken als gidssoort in Dinkelland.

Figuur 10 toont de verspreiding van geelgors in de gemeente Dinkelland. Gebruikte gegevens hiervoor zijn onder andere de Vogelatlas van Nederland en de broedvogelatlas van Sovon.

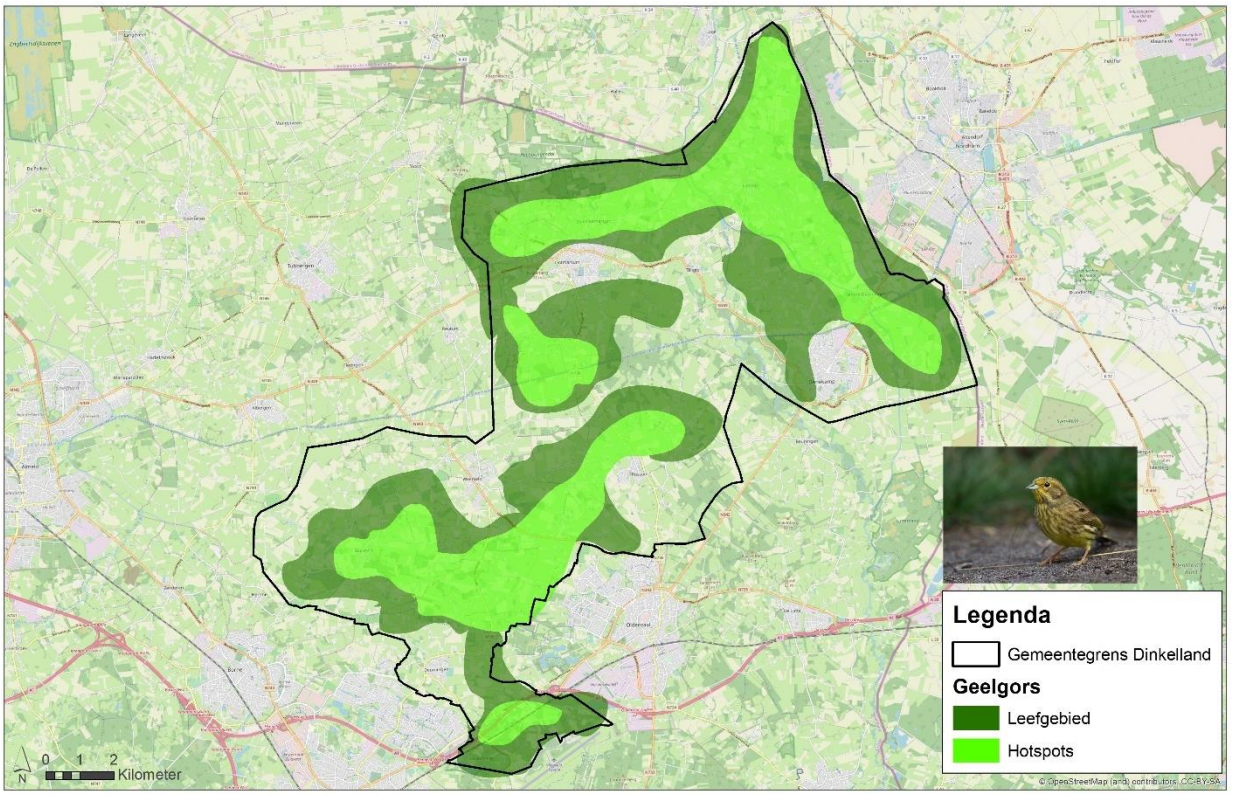

Figuur 10. Globaal verspreidingsgebied geelgors in Dinkelland.

Weidebeekjuffer- waterelementen buiten de bebouwde kom

Voorkomen en biotoop

De weidebeekjuffer (zie figuur 11) komt voor op onbeschaduwde beken en rivieren. De soort vermijdt echter stilstaande wateren. Weidebeekjuffers zijn in staat grote vliegafstanden te maken en kan tijdens deze zwerftochten ver van water aangetroffen worden. Weidebeekjuffers is een goede indicatorsoort voor zuurstofrijke omstandigheden in water. Een ruige, overhangende oevervegetatie is belangrijk als zitplaats voor imago's. Delen zonder deze vegetatie worden gemeden. In het water moeten voldoende drijvende of in het water hangende planten aanwezig zijn voor de ei-afzet. Langs de oever staat vaak een hoge, structuurrijke kruidenvegetatie, die gebruikt wordt als uitkijkpost voor de mannetjes. Mannelijke weidebeekjuffers hebben in de vleugels een donkerblauw gekleurde band die de basis en de top vrijlaat. Vrouwtjes hebben daarentegen groenige vleugels.

Figuur 11. Weidebeekjuffer. Foto: Bert Haamberg

Waarom gidssoort in de gemeente Dinkelland

Weidebeekjuffers zijn gebonden aan vrij zuurstofrijke en meestal beken en rivieren zonder schaduw en met een rijkgeschakeerde oevervegetatie. De soort is hierdoor een goede graadmeter voor natuurkwaliteit. Met name in de beken rond de Dinkel komt de soort in hoge dichtheden voor. De soort komt ook veel voor rond de Voltherbeek, Lemselerbeek, Gammelke beek en de Deurningerbeek. Bij herinrichting van beken en riviersystemen, waardoor een meer natuurlijke loop ontstaat, kan deze soort soms snel in aantal toenemen. De herinrichting van beken en riviersystemen is gezien omvang en ingreep geen onderdeel van het beleid biodiversiteit.

Figuur 12 toont de verspreiding van weidebeekjuffer in de gemeente Dinkelland. Gebruikte gegevens hiervoor zijn onder andere de verspreidingsatlas ongewervelden en lokale verspreidingsgegevens.

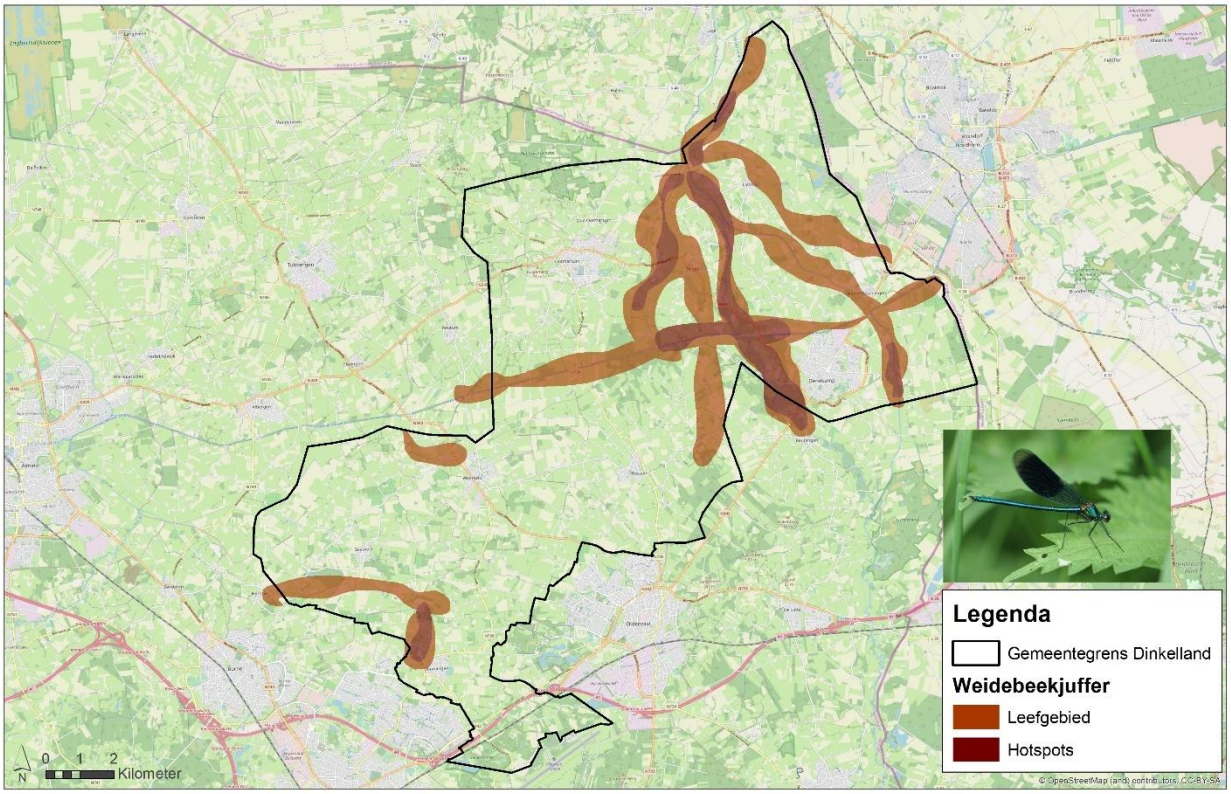

Figuur 12. Globaal verspreidingsgebied Weidebeekjuffer in Dinkelland.

Waterelementen binnen de bebouwde kom – Kleine karekiet

Voorkomen en biotoop

De kleine karekiet (zie figuur 13) is een soort van moerassige plaatsen met overjarig en goed ontwikkelde rietkragen. De voorkeur gaat uit naar riet met ondiepere wateren. De soort kan zich ook goed vestigen in parkvijvers mits er voldoende geschikt biotoop in vorm van riet aanwezig is. In de gemeente Dinkelland is de kleine karekiet een algemene broedvogel die naast waterelementen in de bebouwde kom ook veelvuldig als broedvogel langs het kanaal Almelo-Nordhorn wordt aangetroffen.

Figuur 13. Kleine Karekiet. Foto: Berry Bekkering

Waarom gidssoort en verspreiding in gemeente Dinkelland

De kleine karekiet komt in Dinkelland algemeen voor en is een goede indicatorsoort voor goed ontwikkelde (park) vijvers met voldoende oeverbegroeiing. De kleine karekiet is een insecteneter en is niet kritisch qua voedsel. De kleine karekiet heeft een breed scala aan verschillende insectensoorten, zowel wel als niet gevleugeld. Ook om deze reden is de soort goed te gebruiken als indicator voor biodiversiteit, niet te kritisch, maar geeft wel een voldoende beeld over de aanwezigheid van verschillende insecten.

Figuur 14 toont de verspreiding van kleine karekiet in de gemeente Dinkelland. Het leefgebied van kleine karekiet is uiteraard groter, maar we richten in deze situatie op de grote waterpartijen binnen de bebouwde kom.

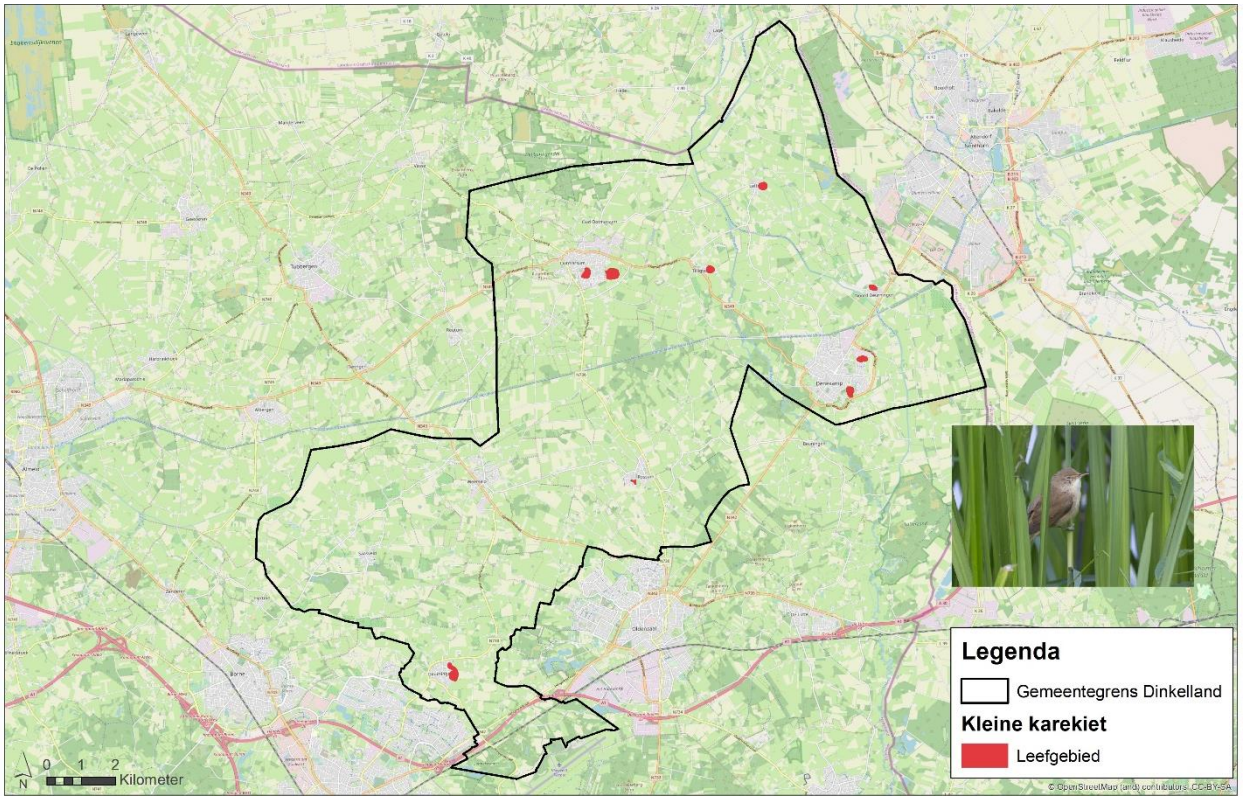

Figuur 14. Globaal verspreidingsgebied kleine karekiet in Dinkelland.

Openbaar groen in dorpen en dorpsranden - Dagpauwoog

Voorkomen en biotoop

De dagpauwoog (zie figuur 15) is een Nederlandse standvlinder. De soort komt zowel binnen als buiten de bebouwde kom voor. Deze zeer algemene vlinder overwintert als vlinder en vliegt tussen eind maart en begin juni tussen midden juli en eind augustus. De rups is zwart met kleine witte stippen en leeft voornamelijk op brandnetels die op een zonnige en vochtige plaats groeien. De waardplant van de dagpauwoog (waar de ei- afzet plaatsvindt) is grote brandnetel. De eerste vlinders zijn al in de wintermaand februari te zien en zijn vaak één van de eerste zichtbare dagvlinders. De overwinterende vlinders doen zich vaak goed aan eerste voorjaarsbloeiers zoals sleedoorn en meidoorn.

Waarom gidssoort en verspreiding in gemeente Dinkelland

Dagpauwoog is niet kritisch en is een zeer algemene dagvlinder die vrijwel overal binnen, maar ook buiten de bebouwde kom voorkomt. Dagpauwogen zijn voor publiek goed te herkennen en worden vrijwel door iedere inwoner binnen de gemeente herkend. De soort is een goede indicator voor goed ontwikkelde biotopen zoals ruige graslanden, bloemrijke randen en gemeentelijk groen met voldoende nectar dragende planten. Ruigte langs dorpsranden met soorten als grote brandnetel, kattenstaart en braam zijn zeer geschikt voor deze soort en zijn momenteel langs de dorpskernen aanwezig.

Figuur 17. Dagpauwoog. Foto: Rinze Kroeskop

Figuur 16 toont de verspreiding van dagpauwoog in de gemeente Dinkelland. Het leefgebied van dagpauwoog is uiteraard groter, maar we richten in deze situatie binnen de bebouwde kom en langs dorpsranden.

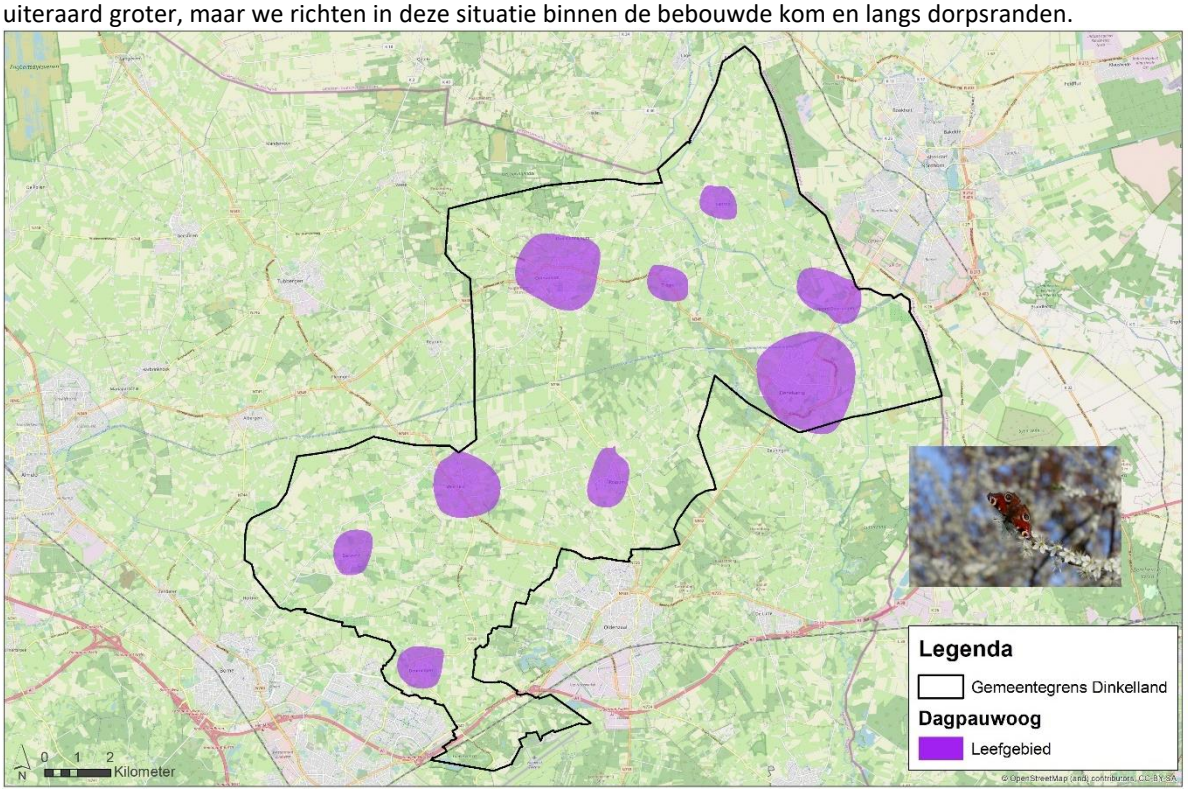

Figuur 16. Globaal verspreidingsgebied dagpauwoog in Dinkelland, leefgebied heeft zich alleen gericht binnen de bebouwde kom en langs de dorpsranden. Het verspreidingsgebied van dagpauwoog is uiteraard groter.

De leefgebieden van benoemde gidssoorten hebben in totaliteit overlappende gebieden. In figuur 17 worden de leefgebieden van de benoemde gidssoorten in een totaalbeeld weergeven.

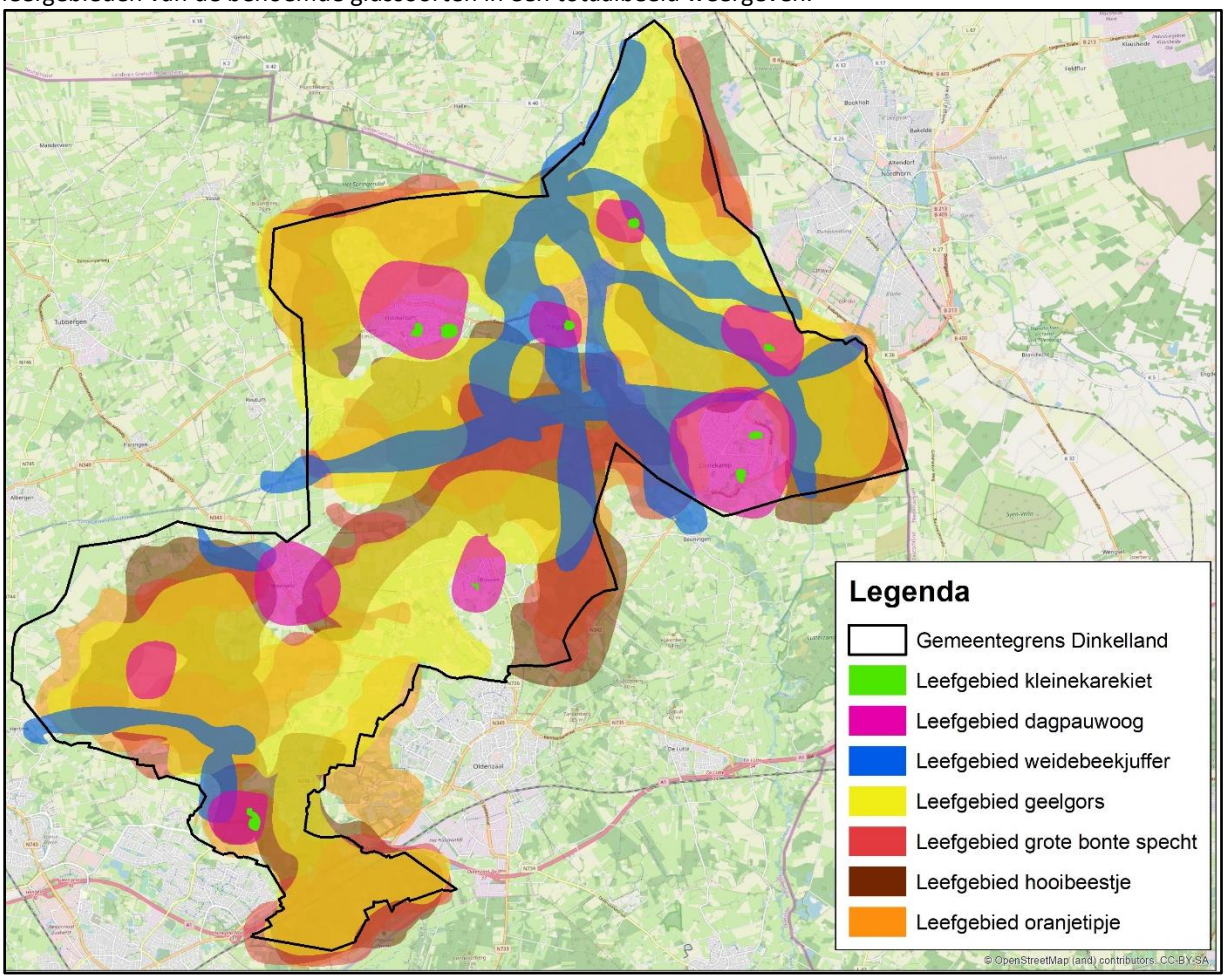

Figuur 17. Totaaloverzicht leefgebieden gidssoorten.

Bijlage 3. Voorbeelduitwerkingen

Ageler es

De Ageler es, ten zuiden van Ootmarsum bestaat uit hoge esgronden (zie figuur 1). Van vroeger uit werden deze gronden gebruikt voor de akkerbouw waarop laag voor laag organische stof opgebracht werd. Het landschap van de Ageler es kenmerkt zich met singels en houtwalen en bezit goed ontwikkelde steilranden. Onder steilranden verstaan we alle min of meer verticale, weinig begroeide randjes of hellingen. Deze steilranden zijn geschikt voor diverse insecten zoals zandbijen die hier hun nest in graven. Naast zandbijen maken ook diverse zijdebijen, groefbijen en metselbijen gebruik van dit type biotoop. Veel van dit soort bijensoorten nestelen in de grond, vaak in schuine of verticale wandjes met kaal zand.

Figuur 1. Hoge esgronden rondom Agelo, historische kaart uit 1850. Bron: Topotijdreis, 2019.

<u>Gidssoorten steilranden</u>

Deze gronden van deze steilranden zijn in bezit van agrariërs en zijn niet in eigendom van de gemeente Dinkelland. Om toch deze steilranden in het kader van de biodiversiteit te versterken kunnen de aangrenzende slootranden en wegbermen op deze locaties worden verbeterd. Een goede gidssoort die voor steilranden gebruikt kan worden zijn de zandbijen. Naast zandbijen is hooibeestje hier ook goed te gebruiken als gidssoort. De vegetatie rondom steilranden bestaat vaak uit soorten van die van droge, vrij voedselarme tot zeer voedselarme standplaatsfactoren prefereren. Soorten bestaan uit kruiden met onder andere duizendblad, knoopkruid, biggenkruid, margriet, vlasbekje en leeuwentand. Deze kruiden zijn belangrijke nectarplanten voor o.a. het hooibeestje en zandbijen. Vooral zandbijen hebben baat bij nectarplanten in de directe omgeving van de nestplaats.

Beheer en versterking

Een belangrijk kenmerk van steilranden is dat deze randen veelal open zijn met de aanwezigheid van zand en enkele pionierssoorten. Overgroeide steilranden door o.a. grassen en kruiden is niet meer geschikt als nestplaats voor diverse insectensoorten die van dit type biotoop gebruik maken. Goed ontwikkelde steilranden zitten vaak aan de zuidkant en op plaatsen waar gedurende de dag de zon langdurig op schijnt. Steilranden van 10 centimeter hoog zijn al zeer geschikt voor diverse insecten, maar hogere randen hebben de voorkeur omdat deze minder kwetsbaar zijn voor betreding en vergroeiing (van Breugel, 2014).

Een maatregel voor het aanbieden van voldoende kaal zand en nestgelegenheid voor insecten rond de omgeving van de Ageler es is het realiseren van zogeheten "insectheuvels" (zie figuur 2). Deze insectenheuvels bestaan simpelweg uit een zandhoop met schraal zand die gedurende de dag beschenen worden door de zon. De aanleg van deze insectenheuvels is simpel maar zeker niet onderhoudsarm. Het beheer van deze insectenheuvels richt zich vooral op het behouden van het kale zand waar slechts enkele pionierskruiden kiemen. De beste periode voor het onderhoud van deze zandheuvels is tussen oktober en maart. Men moet zich bedenken dat het onderhoud van deze zandheuvels arbeidsintensief is Als er geen gericht onderhoud plaatsvindt aan deze insectenheuvels, dan raken deze heuvels door de successie overgroeid met grassen en kruiden waardoor de functie als nestplaats voor diverse biotoopafhankelijke insecten verloren gaat (van Breugel, 2014).

Figuur 2. Insectenheuvels met kaal zand, enkel wat pionierskruiden aanwezig. (Bron: van Breugel, 2014)

Koppelkansen

Op de Ageler es zijn door de agrarische natuurvereniging verschillende akkerranden aangelegd, in het kader van een patrijzenproject. De betreffende akkerranden blijven 's Winters overstaan en vormen een belangrijke voedselbron voor overwinterende vogels. Gedurende de winter van 2018-2019 zijn maakten verschillende patrijzen, tot 200 ringmussen en tientallen geelgorzen gebruik van de aangelegde stroken om te foerageren (eigen bevindingen). Bijzonder was eveneens een overwinterende ruigpootbuizerd. Betreffende mengsels worden gedurende de bloeiperiode ook gebruikt door honingbijen en generalisten waaronder hommels en enkele soorten zweefvliegen en verschillende soorten dagvlinders waaronder het verschillende soorten koolwitjes. Wilde bijen zijn voor hun voortbestaan echter vaak afhankelijk van een of enkele specifieke planten. Om de reeds aanwezige steilranden voor wilde bijen en wespen aantrekkelijk te maken is het dus noodzakelijk

om een goed ontwikkelde kruidenrijke bermen op locatie te krijgen die bestaan uit vaste soorten die jaar na jaar op dezelfde plek terugkomen.

Kosten en aanleg

In principe gaan er geen hoge kosten gemoeid met de aanleg van insectenheuvels, de grootste kostenpost is het onderhoud van deze insectenheuvels. De voorkeur voor de aanleg van deze insectenheuvels gaat uit naar kaal, humusarme, geel zand. Dit zand mag eventueel wat grind bevatten. De insectenheuvels moeten niet groter zijn dan 80 centimeter hoogte. Betreding wordt liever vermeden, laagblijvende kruiden mogen wel de kans krijgen om te kiemen, maar mogen slechts een deel van de zandheuvel bedekken.

Almelosestraat & Appellaantje Ootmarsum

Aan de westrand van Ootmarsum liggen binnen de bebouwde kom van de stad, enkele hooilandjes waarvan enkele delen als zeer soortenrijk te bestempelen zijn (zie figuur 3). Deze soortenrijkdom vindt haar basis in de abiotische omstandigheden van de plek. Het perceel gelegen aan de Almelosestraat ligt op de overgang van de stuwwal van Ootmarsum naar lagergelegen gebieden. Op geringe diepte bevindt zich een slecht doorlatende laag, waardoor het water slechts oppervlakkig afstroomt. Het betreffende water is bovendien kalkhoudend. Het betreffende gebied aan de Almelosestraat bestaat uit een oostelijk en westelijk gelegen perceel gescheiden door een verhard wandelpad. Met name de oostelijke helft van het perceel is floristisch bijzonder goed ontwikkeld met tal van soorten kenmerkend voor vochtige, matig voedselrijke tot voedselarme omstandigheden, een neutrale tot zwak gebufferde bodem. Aangetroffen soorten binnen het terrein zijn onder meer gevlekte orchis, rietorchis, gewone dotterbloem, veldrus, echte koekoeksbloem, bevertjes en gewone rolklaver (Eigen bevindingen). Opvallend is de scheiding tussen het veel soortenrijkere oostelijke deel van het terrein en het westelijke deel. Aan de westzijde is voornamelijk veldrus in combinatie met moerasrolklaver en scherpe boterbloem waargenomen. Dit westelijke deel was tot voor kort in gebruik als parkeerterrein tijdens evenementen in Ootmarsum. SNMO heeft aangegeven dat onder de westelijke helft van het perceel tevens een verontreiniging aanwezig is, waardoor het herstellen van de abiotische waarden lastig uitvoerbaar is.

Het appellaantje ligt enkele honderden meters ten zuidwesten van de locatie aan de Almeloseweg. Betreffende locatie maakt onderdeel van een beekdal systeem. Een deel van de aanwezige flora van de locatie Almeloseweg is ook op de percelen langs het Appellaantje aanwezig. Op een aantal plekken is verruiging van riet waargenomen.

<u>Gidssoort vochtige schrale berm</u>

De gidssoort die het beste aansluit bij de betreffende terreintjes is de soort die pas bij vochtige omstandigheden, het oranjetipje. Hoewel niet aangetroffen gedurende het terreinbezoek wordt de pinksterbloem wel in de bovengenoemde terreinen verwacht.

<u>Huidig beheer en kansen voor versterking</u>

Op de betreffende percelen zit momenteel een hooiland beheer dat wordt uitgevoerd door de Stichting Natuur en Milieu Ootmarsum (hierna SNMO). Het maaien van de percelen vindt handmatig plaats waarna het maaisel enkele dagen blijft liggen alvorens het wordt afgevoerd. Maaien van de percelen vindt gefaseerd plaats. Op basis van de aanwezige waarden in het oostelijke deel van het perceel aan de Almeloseweg kan worden geconcludeerd dat het huidige maaibeheer goed is afgestemd op de aanwezige natuurwaarden. Door laat in het jaar te maaien, krijgen alle soorten kans op het produceren van zaad. De vegetatieontwikkeling op het Appellaantje en het westelijke perceel van langs de Almeloseweg blijft achter bij het goed ontwikkelde oostelijke deel. Als doel kan op locatie worden gesteld om de vegetatie aan de westkant van het perceel van de Almeloseweg en het Appellaantje te ontwikkelen tot de kenmerkende hooilandvegetatie die reeds aanwezig is op de oostelijke helft van het perceel aan de Almeloseweg. Nader onderzoek naar de abiotiek en het huidige beheer van beide percelen wordt geadviseerd. Op basis van deze uitkomsten kan een plan worden opgesteld voor herstelbeheer, met het opbrengen van maaisel uit het goed ontwikkelde deel, een herziening van het beheer of een combinatie van beide.

Belangrijk aandachtspunt voor het beheer betreft de continuering hiervan de SNMO. De huidige kwaliteit van met name het oostelijke deel van het perceel aan de Almeloseweg is naast de abiotische waarden te danken aan goede beheer uitgevoerd door de SNMO.

Figuur 3, goed ontwikkeld hooiland met rietorchis, grote ratelaar, scherpe boterbloem (Bert Haamberg).

Aanleg van een bloemenweide binnen de bebouwde kom

Uit het Landelijk Meetnet Dagvlinders blijkt dat de dagvlinderstand in de afgelopen 30 jaar met 40% is afgenomen. Een van de belangrijkste redenen is het gebrek aan bloeiende planten gedurende de zomermaanden. Vroeger juist de bloeiperiode bij uitstek. Vanwege het ontbreken van bloeiende planten op agrarische percelen, terwijl wegbermen in juli allemaal grotendeels gemaaid zijn. Om gebieden voor vlinders en bestuivers geschikt te krijgen is de aanleg van een bloemenweide, ingezaaid met een inheems, streekeigen mengsel bestaande uit vaste soorten een uitkomst. Door deze op een prominente plek, binnen de bebouwde kom van verschillende dorpen te realiseren heeft een dergelijke weide ook een belangrijke educatieve en publieksfunctie. In de gemeente zijn op verschillende plekken al stroken ingezaaid met een bloemrijk mengsel, waaronder in Ootmarsum.

Gidssoorten droge berm of vochtige berm

Afhankelijk van het bodemtype en vochttoestand ontstaat een bloemenweide met soorten die drogere dan wel nattere omstandigheden prefereren. Als gidssoorten gaat het hierbij dan om het hooibeestje of het oranjetipje. Soorten die drogere, vrij voedselarme tot vrij voedselrijke omstandigheden prefereren betreffen onder meer gewone margriet, duizendblad, knoopkruid, sint-janskruid, gewoon biggenkruid, kleine raterlaar en dagkoekoeksbloem. Typische soorten die onder nattere omstandigheden kunnen worden aangetroffen betreffen echte koekoeksbloem, echte valeriaan, wolfspoot, pinksterbloem, grote kattenstaart en wilde bertram.

Beheeradvies en versterking

De locaties voor nieuwe te realiseren bloemenweides bevinden zich bij voorkeur in- of in de directe omgeving van de bebouwde kom. Hierdoor zijn deze plekken toegankelijk voor een breed publiek en wordt de educatieve

functie maximaal benut. Afhankelijk van de bodemkundige situatie wordt een bijpassend inheems, streekeigen zaadmengsel geselecteerd. Bij de keuze van deze mengsels geldt dat voor maximaal resultaat altijd voor inheemse soorten dient te worden gekozen en niet voor zogenaamde “carnavals mengsels” welke weliswaar voor veel bloemen en kleur zorgen maar geen tot slechts een geringe bijdrage leveren aan de bevordering van de biodiversiteit. Daarnaast is het van belang om de oppervlakte van het gebied een zodanige grootte te bezitten dat sinus beheer, waarbij delen van de vegetatie gespaard wordt kan worden gerealiseerd.

Voor het inzaaien dient de grond zaaiklaar te worden gemaakt, bijvoorbeeld door het ondiep frezen van de bestaande graszode. In gebieden waar recent graafwerkzaamheden zijn uitgevoerd en vermoed wordt dat er veel onkruidzaden in de bodem aanwezig zijn is het aan te raden eerst de vals zaaibed methode toe te passen alvorens het kruidenrijke mengsel wordt ingezaaid.

Het beheer van de ingezaaide stukken bestaat uit het maaien en afvoeren van de vegetatie. De maaifrequentie is afhankelijk van de uitgangssituatie van de voedselrijkdom. In een eindstadium kan worden volstaan met het één à twee keer maaien en afvoeren van de vegetatie.

Bijlage 4. Huidig beheer openbaar groen in de bebouwde kom

Het huidige beheer van het openbaar groen wordt uitgevoerd aan de hand van de beeldkwaliteit die aan de betreffende objecten is toegekend. Daarbij wordt onderscheidt gemaakt in de categorieën A, B en C. Categorie A bestaat uit groen met een hoge onderhoudsfrequentie, het betreft hier onder meer plantvakken rond rotondes, gazons, wadi's en dergelijke. In groenvakken die tot de categorie C behoren (tot deze categorie behoort het meeste groen binnen de bebouwde kom) wordt minder intensief onderhoud gepleegd. De frequentie waarmee onkruid wordt verwijderd of vegetatie wordt gemaaid is onder andere afhankelijk van het aanwezige bodemtype.

Binnen de dorpskernen en buurtschappen Agelo, Denekamp, Deurningen, Lattrop-Breklenkamp, Ootmarsum, Oud Ootmarsum, Rossum, Saasveld, Tilligte en Weerselo wordt een deel van het gemeentelijk eigendom beheerd als zijnde hooiland/ ruigte (8,7 hectare) en het andere deel wordt beheerd middels gazonbeheer (35,7 hectare). Dit betreft alleen de grasvegetaties. In Tilligte en Rossum ontbreekt hooiland en ruigte en worden de percelen beheerd door klassiek gazonbeheer. Naast het beheer van gazon en hooiland heeft de gemeente Dinkelland ook een deel van de Wadi's en begraafplaatsen in beheer (joodse begraafplaats Denekamp). In figuur 420 worden de oppervlakten van het terreintype per dorp of buurtschap weergeven.

Som van OPPERVLAKTE2	Kolomlabels						
Rijlabels	Begraafplaats	Berm(binnen bebouwde kom)	Berm(buiten bebouwde kom)	Gazon	Hooiland/Ruigte	Wadi	Eindtotaal
Agelo		1.667	4.493	664	578		7.402
Denekamp	787	77.919	1.996	177.213	27.233	2.770	287.918
Deurningen		134		18.503	1.435		20.071
Lattrop-Breklenkamp		214		4.268	595		5.077
Ootmarsum		6.402	389	88.690	36.626	3.983	136.090
Oud Ootmarsum		4.403	664	988	3.114		9.169
Rossum		5.418	558	16.829			22.805
Saasveld		2.278	186	11.690	2.003	1.525	17.682
Tilligte		2.745		7.399		261	10.405
Weerselo		14.498	2.906	31.558	15.849		64.811
Eindtotaal	**787**	**115.676**	**11.193**	**357.802**	**87.433**	**8.539**	**581.430**

Figuur 4. Oppervlakte eigendom terreintypen gemeente Dinkelland. Bron: gemeente Dinkelland, 2019

Het huidige beheer van de grasvegetaties binnen de bebouwde kom in de gemeente Dinkelland bestaat uit:

- Bloemenweides; deze bermen worden gemaaid waarbij het maaisel afgevoerd wordt. Dit betreffen slechts een beperkt aantal weides in de kernen, de overige graspercelen worden frequent gemaaid waarbij het maaisel blijft liggen.
- Wadi's; deze wekelijks gemaaid waarbij het maaisel wordt afgevoerd.

Plantgoed wat veelal binnen de bebouwde kom wordt aangeplant zijn exotische, vaak gecultiveerde bomen en struiken. Exoten en gecultiveerde plantensoorten kunnen een hoge publiekswaarde hebben, maar hebben geen waarde voor biodiversiteit. Het groen binnen de bebouwde kom bestaat vaak uit strakke laurierblokken en sierstruiken die jaarlijks geschoren of gesnoeid worden.

Kansen voor het beheer openbaar groen in de bebouwde kom

In de beleidsnota KOG van Dinkelland wordt gepleit voor het gebruik van inheems groen binnen de bebouwde kom. Door het assortiment in de toekomst aan te passen doen zich snel kansen voor om de biodiversiteit binnen de bebouwde kom te versterken.

De bermen binnen de bebouwde kom worden voor een groot deel beheerd als gazonbeheer. Het frequent maaien van deze bermen binnen de bebouwde kom (meer dan 10 keer per jaar) is een relatief dure beheersmaatregel, omdat men vaak met machines en personeel het gazon komt maaien. Goed ontwikkelde groenstroken en bermen kunnen in korte tijd leiden tot een bloemrijk resultaat.

De wadi's binnen de bebouwde kom worden momenteel wekelijks gemaaid. Hier liggen veel kansen om de biodiversiteit te verbeteren. Door wadi's minder te maaien ontstaan er natuurlijke vegetaties en wordt de biodiversiteit bevorderd. Wadi's hebben een divers gradiënt verloop (nat- vochtig- droog) waardoor veel variatie in vorm van bloemen en kruiden zich kunnen ontwikkelen. In deze door grasachtige (ruige zegge, fioringras, mannagras, Engels raaigras) gedomineerde vegetatie kunnen uiteindelijk kruiden ontwikkelen als witte klaver, gewone Brunel, kruipende boterbloem, moeraskers, akkerkers, grote weegbree, pinksterbloem, moerasrolklaver en zilverschoon. Genoemde kruiden hebben een aantrekkingskracht op diverse insecten.

Concreet advies

Voor een concreet advies in het beheer van openbaar groen zijn de volgende concrete beheeradviezen geformuleerd:

1. Aanplant van streekeigen en inheems groen;
2. Wadi's ecologisch beheren;
3. Afzien van gazonbeheer en toepassen ecologisch (berm)beheer
4. Realisatie van bloemweides.

Bijlage 5 Trends & kansen lange termijn

Trends en kansen op langer termijn

In deze paragraaf beschrijven we de te verwachten ontwikkelingen en trends met betrekking tot biodiversiteitsverbetering in de gemeente. Er zijn allerlei transities gaande m.b.t. maatregelen ten aanzien van klimaatverandering en het stimuleren van biodiversiteit. Aangezien de gemeente Dinkelland een landelijke gemeente is met veel boeren heeft de transitie die gaande is in de landbouwsector waarschijnlijk de grootste impact op de biodiversiteit in de gemeente. De kansen die in het rapport zijn beschreven en uitgewerkt betreffen kansen voor de verbetering van de biodiversiteit in de huidige situatie. Door een transitie in de landbouwsector kunnen gebieden die nu een lage biodiversiteit hebben herstellen waardoor in de toekomst mogelijk ook hier kansen liggen voor de gemeente om met aanliggende gemeentelijke gronden aan te sluiten.

Transitie landbouwsector

Het wordt steeds duidelijker dat het Nederlandse landbouwmodel zijn grenzen heeft bereikt en er een transitie nodig is om de landbouw meer in harmonie met milieu, natuur en landschap te brengen. Het besef dat de huidige situatie in de Nederlandse landbouw niet langer is vol te houden, begint inmiddels bij veel betrokken partijen door te dringen. In de Omgevingsvisie (zie paragraaf 2.3.2) gemeente Dinkelland zal hier ook aandacht aan worden besteed. Het zijn niet alleen meer de natuur- en milieuorganisaties die aan de bel trekken, maar ook in de landbouwsector zelf ziet men de continuïteit van de sector met de huidige manier van werken in gevaar komen. Ook het ministerie van LNV lijkt niet langer op de huidige weg door te willen gaan en bezint zich op een andere aanpak. Het is nu een uniek moment voor de fundamentele verandering van het landbouwsysteem. Een verandering die begint met het gezamenlijk nadenken over welke toekomst we eigenlijk willen voor de landbouw in Nederland. Een toekomstbeeld dat niet begint vanuit de beperkingen van het nu, maar dat de energie voor verandering richting geeft en uitnodigt tot creatieve en innovatieve ideeën die ervoor zorgen dat zowel de boer als de natuur erop vooruitgaan. Dat betekent in ieder geval afscheid nemen van het model van bulkproductie tegen zo laag mogelijke kosten voor de wereldmarkt. Indien deze trend zich doorzet kan dat een enorme impuls betekenen voor de biodiversiteit in de gemeente Dinkelland waar de gemeente op kan aanhaken (bermbeheer, stimuleren van landschapselementen (houtwallen en singels), erfontwikkelingsplannen etc.).

Dit kan betekenen dat gebieden, bijvoorbeeld het centrale landbouwgebied, in de toekomst ook interessant worden voor de gidssoorten waardoor ook hier meer kansen komen voor de gemeente om de biodiversiteit te verhogen. De gemeente Dinkelland maakt momenteel gebruik van bokashi, waardoor de toenemende vraag naar kruidenrijk grasland als ruwvoer voor onder andere paarden wordt ondervangen. Door lokaal en aangrenzend de bodemvruchtbaarheid te verbeteren, kan nu op meer plekken goedkoper verschralingsbeheer van bermen toegepast worden en kan een juist ecologisch bermbeheer in de toekomst kostenbesparend zijn.

Klimaatadaptatie

Het klimaat verandert en zorgt voor wateroverlast, verdroging, hittestress, overstromingen en ongezonde omgevingen om in te leven en te werken. Klimaatadaptatie biedt echter veel kansen om hierop in te spelen. In de kernen binnen de gemeente liggen met name kansen om een gezonder en plezieriger leefklimaat te creëren. Dit kan zijn bij keuzes in het bestaande beheer, maar juist ook bij uitbreiding van een woonwijk door een natuurinclusievere inrichting van de wijk. Meer ruimte voor groen en water zorgt voor meer biodiversiteit en er is minder fijnstof en stikstof in de lucht en meer zuurstof. Daarnaast is het er koeler in de zomer en is er minder verdroging en minder wateroverlast. En er wordt minder energie verbruikt en ontstaat er een circulaire economie volgens de principes van de natuur. Kansen die er liggen zijn:

- Natuurinclusief bouwen (ruimte voor verblijfplaatsen van gebouwbewonende soorten als vleermuizen en vogels).
- Groene daken en waterberging op daken.
- Beheer en ruimte voor openbaar groen.
- Vasthouden en bufferen van regenwater (wadi's, retentiebekkens etc.).

Toeristenbelasting voor biodiversiteit

Vanuit toeristenbelasting wordt er binnen de gemeente Dinkelland zo'n €400.000,- aan toeristenbelastingen geint. De hoeveelheid langstrekkende, bezoekende en verblijvende toeristen heeft de gemeente te danken aan al het natuurschoon en omgeving wat deze gemeente te bieden heeft. Om het voor recreanten nog aantrekkelijker te maken en tegelijkertijd voor de biodiversiteit zoden aan de dijk te zetten, kan mogelijk een deel van dit budget worden gebruikt. Met dit budget kan met mogelijk de kosten voor de aanleg en het beheer van ecologisch waardevolle elementen bekostigen. Een kleurrijke en gezonde leefomgeving voor jong en oud kan de aantrekkingskracht van toeristen trekken waardoor de gemeente mogelijk in de toekomst meer inkomsten kan genereren uit recreatie en toerisme.

Samenwerking tussen overheden, terreinbeherende organisaties, boeren & particulieren

Biodiversiteit is van iedereen. Hierdoor kan ook ieder individu bijdragen aan het versterken van de biodiversiteit. De eerste samenwerking tussen de gemeente en verschillende groene initiatieven zijn reeds uitgevoerd. De verwachting is dat dit in de toekomst op grotere schaal plaats gaat vinden. Er vindt dan een kruisbestuiving plaats tussen particulieren, overheden, boeren en terreinbeherende organisaties. De gemeente kan binnen haar gebiedsgrenzen een coördinerende rol op zich nemen om de verschillende initiatieven te ondersteunen. Ten aanzien van haar beleid kan de gemeente bijvoorbeeld inzetten op het stimuleren van groene initiatieven die een positieve bijdrage levert aan de biodiversiteit, waarbij het verkrijgen van een eventuele vergunning voor deze initiatieven wordt vergemakkelijkt.

Bijlage 6 Percelen waterschap Vechtstromen

Locatie 1 figuur 1.

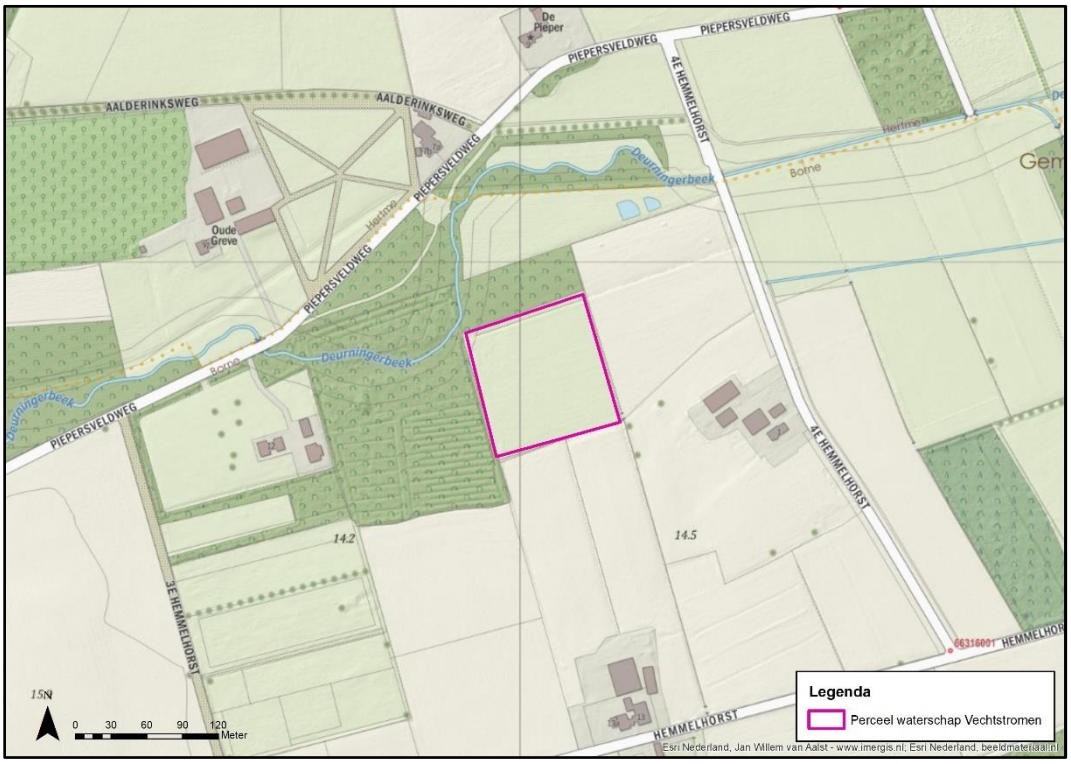

Figuur 1. Locatie ten zuiden van de Deurningerbeek, een gebied van ongeveer 1, 2 hectare. Gebied heeft Momenteel een waterbergingsfunctie. Perceel ligt buiten de gemeente Dinkelland.

Locatie 2 figuur 2.

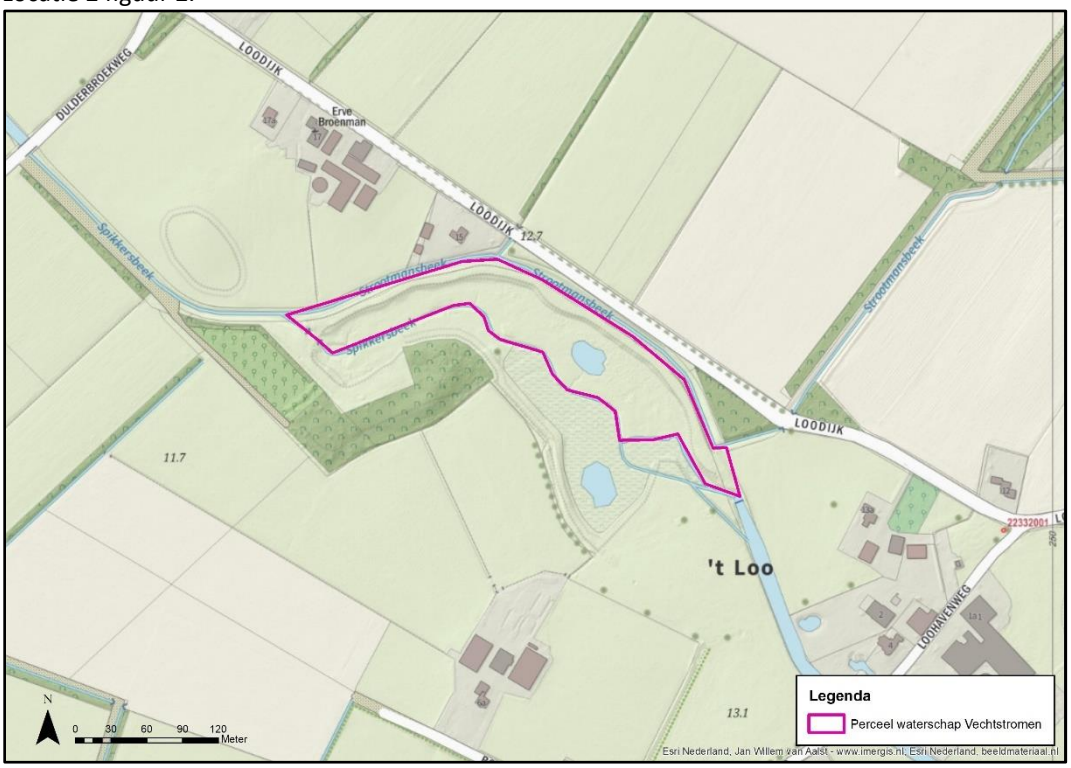

Figuur 2. Locatie 2 is een locatie ten zuiden van de Loodijk, het gaat hier om een gebiedje dat momenteel te

Intensief begraasd wordt door paarden. Dit gebied van 2,2 hectare groot heeft momenteel een waterbergende Functie.

Locatie 3 figuur 3.

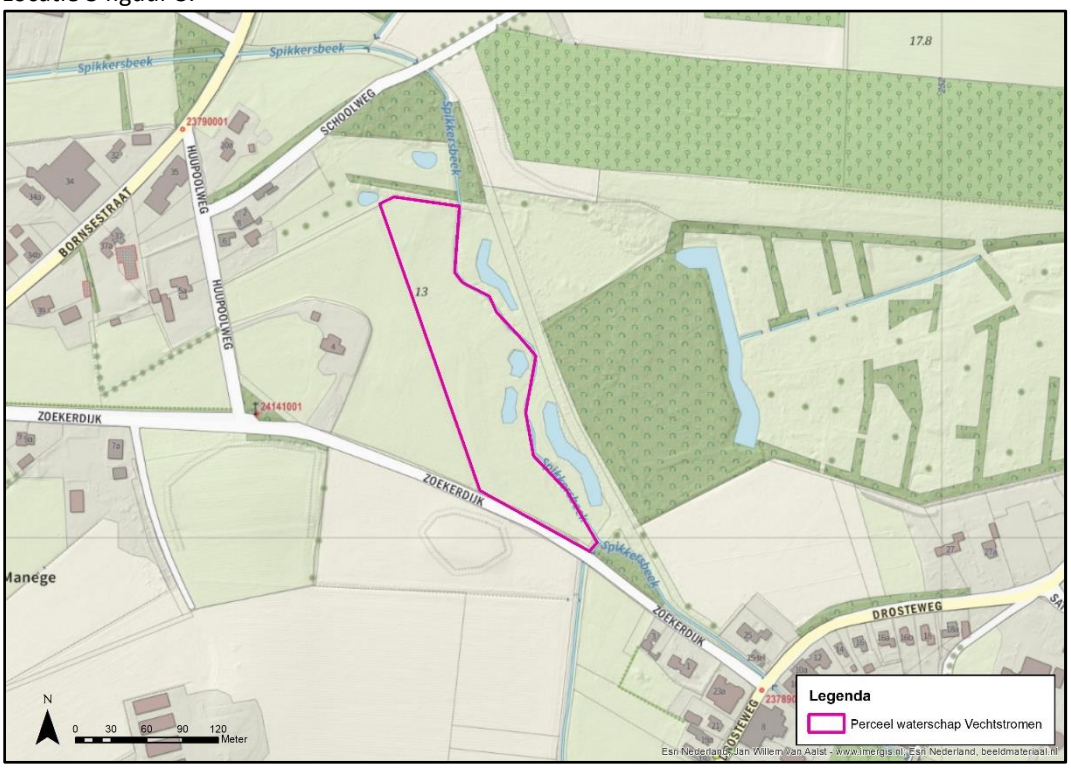

Figuur 3. Locatie 3 is een locatie ter hoogte van de Zoekerdijk langs de Spikkersbeek, ook dit gebied van 1,7 hectare heeft een functie waterberging.

Locatie 4 figuur 4.

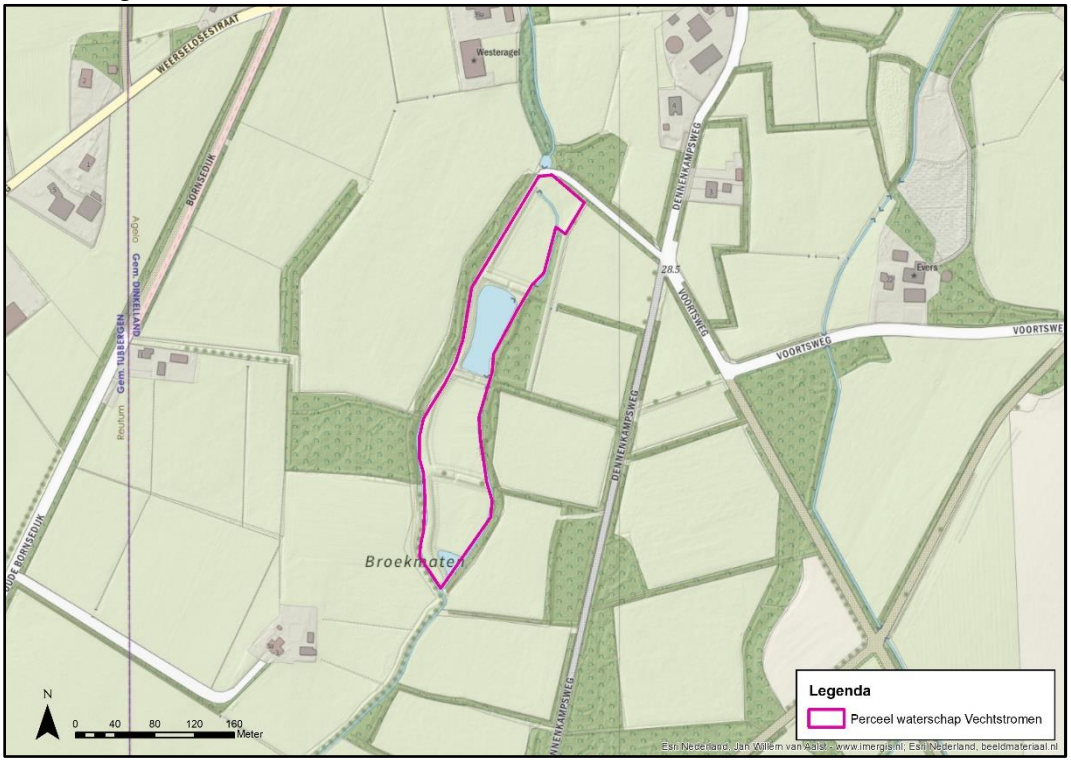

Figuur 4. Locatie 4 betreft een locatie met 4 compartimenten (deelgebiedjes) met een totaal oppervlak van ongeveer 2 hectare. Deze percelen bevinden zich ten noordwesten van de Dennenkampsweg en zijn onderdeel van de Broekmaten. Het gebied van 2 hectare heeft een waterbergende functie.

Locatie 5 figuur 5.

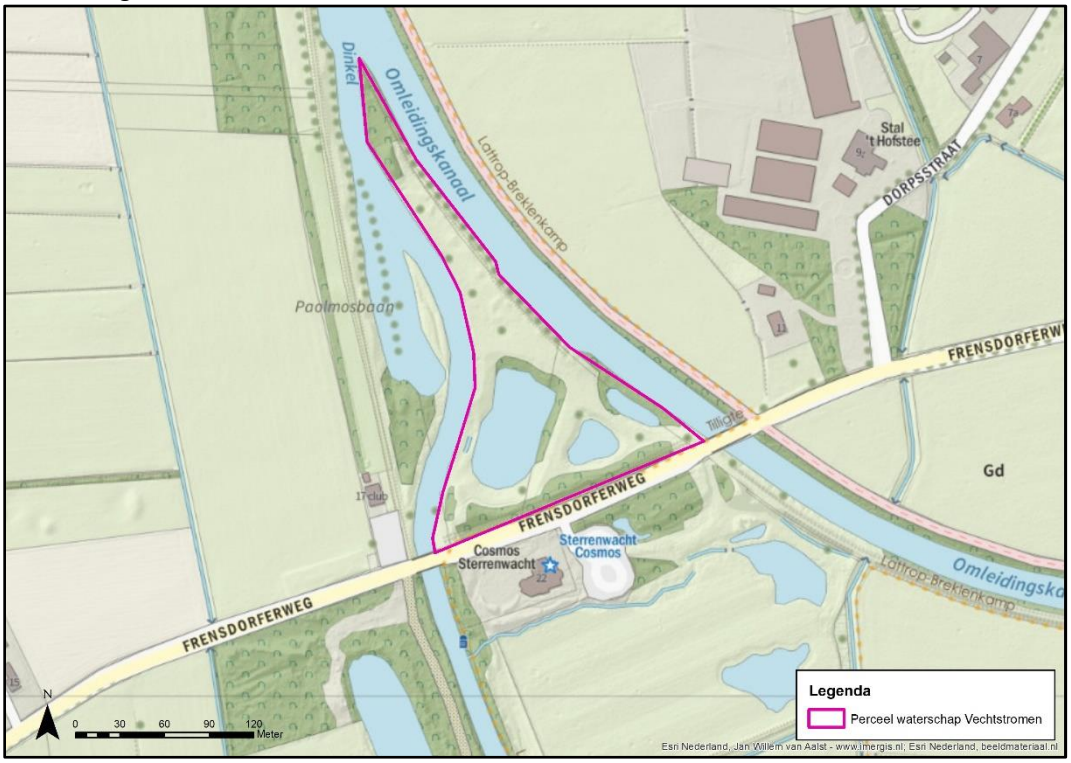

Figuur 5. Locatie 6 betreft een locatie aan de Frensdorferweg ter hoogte van de Sterrenwacht die momenteel te intensief met paarden begraasd wordt. Dit gebied is circa 2 hectare groot en is een retentiegebied die aansluit op het Omleidingskanaal.

Locatie 6 figuur 6.

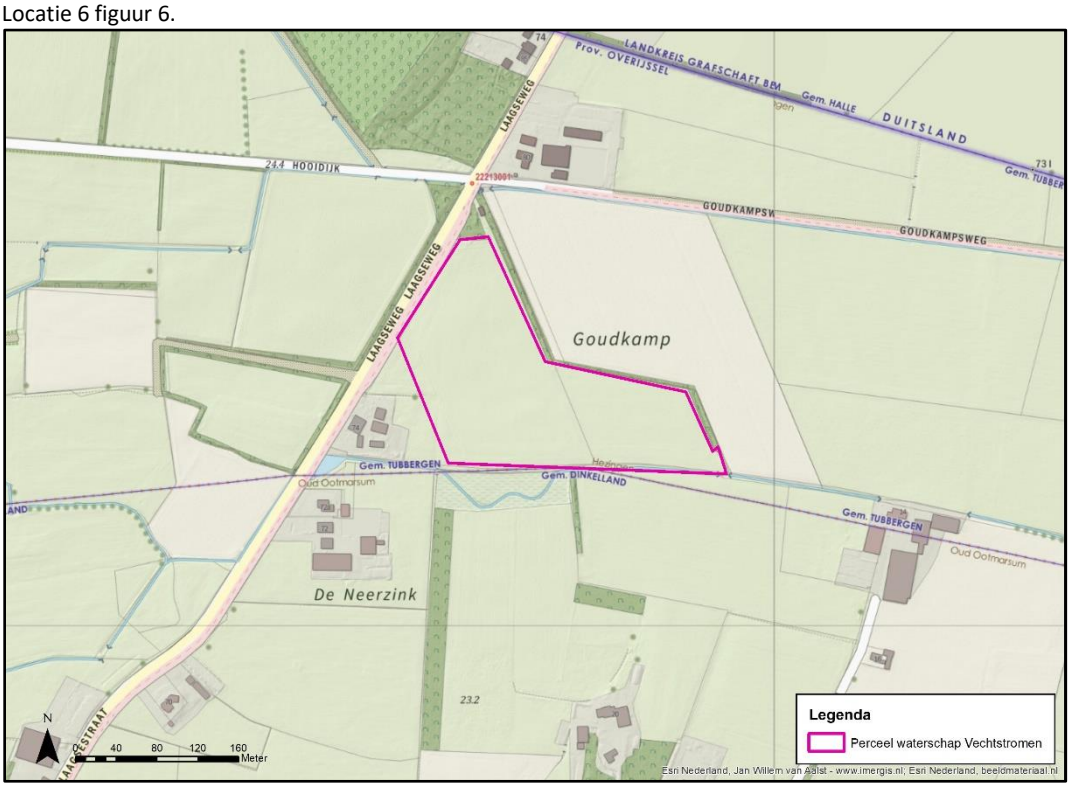

Figuur 6. Locatie 6 betreft een akkerperceel van ongeveer 3,6 hectare die net buiten de gemeente Dinkelland ligt. Dit perceel heeft een functie als akkerbouw en kan ook worden ingezaaid met wildmengsels.

Locatie 7 figuur 7.

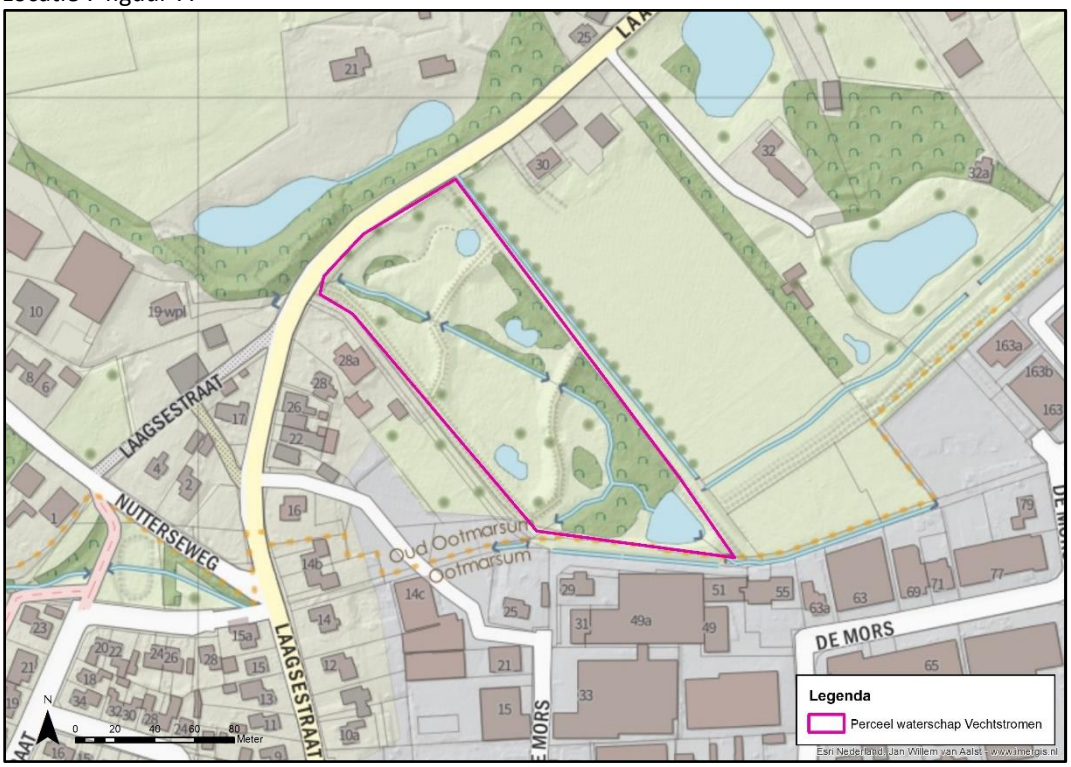

Figuur 7. Locatie 7 is een locatie ter hoogte van de Mors, Ootmarsum. Het gaat hierbij om een waterbergingsterrein in bezit van het waterschap. Het gebied is ongeveer 1,6 hectare groot.

Eelerwoude

www.eelerwoude.nl